

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною
безпекою

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:

В.о. завідувача кафедри,
к.е.н., доц.

_____ **Ольга ГУБАРИК**
« ____ » _____ **2023 р.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення та
контроль дебіторської заборгованості підприємства

Освітньо-професійна програма «Облік і оподаткування»
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Здобувач (ка)

Тищенко І.П.

Науковий керівник,
к.е.н., доцент

Юрченко С.В.

Дніпро – 2023

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**Факультет:** Обліку і фінансів**Кафедра:** Обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою**Освітньо-професійна програма:** «Облік і оподаткування»**Спеціальність:** 071 «Облік і оподаткування»**Рівень вищої освіти:** другий (магістерський)**ЗАТВЕРДЖУЮ**Зав. кафедри Ігор ПРИХОДЬКО

« ____ » _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ**Тищенко Ірина Павлівна**

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення та контроль дебіторської заборгованості підприємства

Науковий керівник: Юрченко Сергій Васильович, к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від « ____ » _____ 2023 року № ____ .

2. Термін подання здобувачем роботи: 08 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закони України, Кодекси законів, Національні Положення (стандарт) бухгалтерського обліку, Методичні рекомендації та інші нормативні документи, монографії, навчальні посібники, підручники, фахові статті, матеріали конференцій, облікові спеціалізовані видання, облікові дані та звітність фермерського господарства «ЖУЛЕЙ» Синельниківського району Дніпропетровської області.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Вступ. Теоретико-методичні аспекти системи обліково-аналітичного забезпечення та контроль дебіторської заборгованості підприємства. Формування й функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості. Економічний аналіз та напрямки удосконалення контролю дебіторської заборгованості господарства. Висновки і пропозиції.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) Підходи щодо розуміння терміну «дебіторської заборгованості» зарубіжними та вітчизняними вченими. Недоліки та переваги виникнення дебіторської заборгованості. Зовнішні фактори впливу на дебіторську заборгованість. Внутрішні фактори впливу на дебіторську заборгованість. Регулюючі робочі внутрішні документи обліку розрахунків з покупцями та замовниками. Оцінка майна і капіталу ФГ «ЖУЛЕЙ». Оцінка руху та функціонального стану основних засобів. Фінансові результати діяльності ФГ «ЖУЛЕЙ». Оцінка фінансової стійкості ФГ «ЖУЛЕЙ». Оцінка ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів ФГ «ЖУЛЕЙ». Оцінка ділової активності ФГ «ЖУЛЕЙ». Система облікового забезпечення господарства. Схема бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ». Первинні документи із розрахунків з покупцями й замовниками. Документи при виявленні розбіжностей та порушень. Типова кореспонденція з обліку розрахунків з покупцями і замовниками за продукцію ФГ «ЖУЛЕЙ». Типова кореспонденція з обліку розрахунків з різними дебіторами. Типова кореспонденція обліку резерву сумнівних боргів ФГ «ЖУЛЕЙ». Порядок відображення

договірних відносин з обліку розрахунків з покупцями та замовниками на позабалансових рахунках ФГ ЖУЛЕЙ». Структурний склад дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ». Коефіцієнти для аналізу дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ». Рекомендована система обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості. Основні функції та методи обліково-аналітичного забезпечення. Проблемні аспекти контролю розрахунків з дебіторами. Основні завдання внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами. Тест контролю правильності проведення інвентаризації. Оптимізаційна модель аналізу дебіторської заборгованості.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 01 лютого 2023 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Теоретико-методичні аспекти системи обліково-аналітичного забезпечення та контроль дебіторської заборгованості підприємства	Лютий - березень 2023 р.	
2.	Фінансова-економічна характеристика господарства	Квітень – травень 2023 р.	
3.	Формування й функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості	Червень - серпень 2023 р.	
4.	Економічний аналіз та напрямки удосконалення контролю дебіторської заборгованості господарства	Вересень - жовтень 2023 р.	
5.	Вступ	Листопад 2023 р.	
6.	Висновки і пропозиції	Листопад 2023 р.	
7.	Оформлення роботи	Грудень 2023 р.	

Здобувач (ка)

_____ (підпис)

Ірина ТИЩЕНКО

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

Сергій ЮРЧЕНКО

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	6
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА КОНТРОЛЬ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА	13
1.1. Умови виникнення та економічна природа дебіторської заборгованості	14
1.2. Види та форми дебіторської заборгованості й фактори, що її визначають	21
1.3. Нормативно-правове регулювання системи обліково-аналітичного забезпечення й контролю дебіторської заборгованості підприємства	29
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ	34
2.1. Фінансово-економічна характеристика господарства	34
2.2. Характеристика організації роботи бухгалтерських служб та оцінка базових основ облікової політики господарства	46
2.3. Документальний супровід й облікове забезпечення господарських операцій щодо дебіторської заборгованості господарства	49
2.4. Напрями оптимізації формування облікової інформації з дебіторської заборгованості на підприємстві	62
Висновки до розділу 2	68
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ГОСПОДАРСТВА	70
3.1. Аналіз стану й структури дебіторської заборгованості	70

господарства	
3.2. Оптимізація функціонування обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості	75
3.3. Теоретико-методичні й практичні аспекти контрольних процедур дебіторської заборгованості	76
3.4. Напрями покращення контролю дебіторської заборгованості господарства	81
Висновки до розділу 3	86
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТКИ	100

РЕФЕРАТ

Тема «Удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення та контроль дебіторської заборгованості підприємства»

Кваліфікаційна робота містить: 92 с., 13 рис., 14 табл., 7 додатки, 56 літературних джерел.

Об'єктом дослідження виступають господарські операції з дебіторської заборгованості підприємства в системі обліку й контролю.

Предмет дослідження - сукупність теоретико-методичних, практичних і організаційних аспектів обліку та контролю дебіторської заборгованості господарства.

Метою роботи є наукове обґрунтування теоретико-методичних основ та розробка практичних пропозицій щодо вдосконалення обліку й контролю дебіторської заборгованості господарства.

Методи дослідження - узагальнення та групування, порівняння й систематизації, статистичні методи, табличний та графічний методи, ряди динаміки й аналітичне вирівнювання, метод логічно-наслідкового зв'язку.

В кваліфікаційній роботі проведено аналіз існуючих точок зору науковців щодо визначення терміну «дебітор», «дебіторська заборгованість» і принципів її систематизації, визначено правові основи обліку. Охарактеризовано фінансово-економічний стан в господарстві та в цілому організацію бухгалтерії; досліджено процес документування господарських операцій щодо обліку дебіторської заборгованості, висвітлення синтетичного й аналітичного обліку на даній ділянці. Після проведеного аналізу і дослідження практики діяльності господарства, надано рекомендації щодо покращення функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення та контролю дебіторської заборгованості.

Результати дослідження впроваджені в господарський процес фермерського господарства «ЖУЛЕЙ» Синельниківського району Дніпропетровської області.

Ключові слова

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, КОНТРОЛЬ, ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ, ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ.

Keywords

ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT, CONTROL, ACCOUNTS RECEIVABLE, FORMATION OF THE SYSTEM OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SECURITY, ANALYSIS OF CUSTOMER RECEIVABLES.

ABSTRACT

Topic «Improvement of the system of accounting and analytical support and control of the company's receivables».

The qualification work contains: 92 pages, 13 figures, 14 tables, 7 appendices, 56 literary sources.

The object of the research is economic transactions on the company's receivables in the accounting and control system.

The subject of the research is a set of theoretical-methodical, practical and organizational aspects of accounting and control of receivables of the economy.

The purpose of the work is the scientific substantiation of the theoretical and methodological foundations and the development of practical proposals for improving the accounting and control of the farm's receivables.

Methods of research - generalization and grouping, comparison and systematization, statistical methods, tabular and graphic methods, series of dynamics and analytical alignment, method of logical and consequential connection.

In the qualification work, an analysis of the existing points of view of scientists regarding the definition of the term "debtor", "receivables" and the principles of its systematization was carried out, the legal basis of accounting was determined. The financial and economic situation in the economy and the organization of accounting in general are characterized; the process of documenting business operations in relation to accounting for receivables, covering synthetic and analytical accounting in this area was investigated. After the analysis and study of the practice of the economy, recommendations were made to improve the functioning of the system of accounting and analytical support and control of receivables.

Keywords

ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT, CONTROL, ACCOUNTS RECEIVABLE, FORMATION OF THE SYSTEM OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SECURITY, ANALYSIS OF

CUSTOMER RECEIVABLES.

ВСТУП

В умовах сьогодення, спостерігаючи за процесом розрахунків між вітчизняними підприємствами, чітко помітна тенденція наростаючої кризи неплатежів. В першу чергу вона характеризується достатньо суттєвими термінами прострочення платежів, що змушує шукати додаткові можливості підвищення на ринку конкурентоспроможності товарів, робіт, послуг. Однією з таких виступає більш ґрунтовна увага на дебіторську заборгованість підприємства, яка є ваговою складовою оборотних активів для більш якісної господарської діяльності.

Вцілому дебіторська заборгованість разом із виробничими запасами займає значний обсяг в структурі активів балансу підприємства. Ефективна організація обліку на вказаній ділянці дозволяє суттєво покращити загальну платоспроможність підприємства та підвищити оборотність його активів. Враховуючи вищевикладене та для скорочення обсягів дебіторської заборгованості й уникнення небажаних і непередбачуваних наслідків, керівництву необхідно володіти обліково-аналітичним інформаційним масивом даних для більш ефективного формування й функціонування облікового і аналітичного забезпечення підприємства загалом.

Відповідно вищевикладене питання і далі залишається актуальним, оскільки якісний обліково-аналітичний супровід дозволяє ефективніше реалізувати ключові функції управління – ведення бухгалтерського обліку, подання звітності, аналіз, планування, контроль і регулювання.

Питанням формування й функціонування системи як облікового, так і аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості присвячено достатньо наукових праць. Варто зауважити, що підвищена увага до формування облікового інформаційного масиву, пов'язана з необхідністю відображення його у регістрах обліку та фінансовій звітності; висвітлення методичних та організаційних аспектів обліку дебіторської заборгованості; окреслення оптимальних обсягів дебіторської заборгованості; визначення механізмів

функціонування облікового і аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості; опанування перспективних методів управління дебіторською заборгованістю та ін.

Саме практична необхідність дослідження окреслених теоретико-методичних і практичних засад стосовно дебіторської заборгованості господарства і обумовило обрання теми та цільове спрямування цієї науково-кваліфікаційної роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є ґрунтовне дослідження формування й функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення та контролю дебіторської заборгованості господарства.

Необхідність реалізувати мету дослідження допомагає вирішення в даній роботі наступних завдань:

- визначити умови виникнення та економічну природу дебіторської заборгованості;
- дослідити види та форми дебіторської заборгованості й фактори, що її визначають;
- висвітлити нормативно-правове регулювання системи обліково-аналітичного забезпечення й контролю дебіторської заборгованості господарства;
- надати фінансово-економічну характеристику господарства;
- розкрити характеристику організації роботи бухгалтерських служб та надати оцінку базових основ облікової політики господарства;
- розглянути документальний супровід й облікове забезпечення господарських операцій щодо дебіторської заборгованості господарства;
- визначити напрями оптимізації формування облікової інформації з дебіторської заборгованості в господарстві;
- провести аналіз стану й структури дебіторської заборгованості господарства;
- оптимізувати функціонування обліково-аналітичного забезпечення

заборгованості дебіторів;

- вивчити теоретико-методичні й практичні аспекти контрольних процедур дебіторської заборгованості;

- окреслити напрями покращення контролю дебіторської заборгованості господарства.

Об'єктом дослідження виступає процес формування та функціонування обліково-аналітичного забезпечення та контролю дебіторської заборгованості господарства.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретичних та практичних аспектів формування і функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення та контролю дебіторської заборгованості підприємства.

Методи дослідження. В процесі дослідження використовувалися множина спеціальних і загальнонаукових методів: порівняння, узагальнення, логічні, методи фінансового та економічного аналізу. Також теоретичні основи економічної природи та обліку дебіторської заборгованості досліджувались за допомогою історичного методу для детального розкриття даних питань починаючи з їх виникнення. Під час дослідження сучасного стану формування та функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості на підприємстві було використано методи економіко-фінансового аналізу, спостереження, групування та порівняння.

Інформаційною базою при написанні роботи виступали наукові праці і вітчизняних, і зарубіжних авторів, присвячені проблематиці формування та функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення та контролю дебіторської заборгованості, нормативна база як національного, так і міжнародного рівня, звітність, облікові реєстри та організаційно-розпорядчі матеріали фермерського господарства «ЖУЛЕЙ», та особисті спостереження в даному господарстві під час проходження виробничої практики в процесі збору інформації та її обробки.

Наукова новизна одержаних результатів виражається в теоретичному обґрунтуванні та вирішенні комплексу питань щодо вдосконалення формування і функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення та контролю дебіторської заборгованості. Найбільш вагомими результатами, що характеризують наукову новизну, є такі:

удосконалено:

- систему ведення обліку господарських договорів комерційного змісту на рахунках позабалансового обліку 031 «Договірні зобов'язання» та 032 «Договірні права», де договори повинні відображатися з моменту набуття ними юридичної сили;

- наказ «Про облікову політику» господарства необхідними елементами бухгалтерського обліку щодо дебіторської заборгованості, що дасть змогу більш повно висвітлити питання організації бухгалтерського обліку та посилити контроль за розрахунками з покупцями та замовниками. Зазначено основні елементи організації обліку розрахунків з дебіторами, які мають бути висвітлені в наказі «про облікову політику»;

- рекомендовано використовувати картку оперативного обліку розрахунків з покупцями та замовниками, що дає можливим підвищити контрольні функції обліку та поліпшити стан розрахунків, запобігти штрафам за порушення облікової дисципліни;

- запропоновано господарству систему обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості, що допоможе оптимізувати функціонування механізму обліково-аналітичного забезпечення від збору первинної інформації до прийняття рішень і виконувати низку функцій;

- рекомендована оптимізаційна модель аналізу дебіторської заборгованості господарства;

набули подальшого розвитку:

- систематизація класифікації дебіторської заборгованості та факторів (внутрішні та зовнішні), що мають на неї вплив;

- визначено проблемні аспекти контролю розрахунків з дебіторами

господарства та виділено їх за окремими сегментами; окреслено першочергові завдання контролю розрахунків господарства з дебіторами; зазначено ключові завданнями моніторингу розрахунків з дебіторами;

- запропоновано схему заходів щодо проведення інвентаризації розрахунків з покупцями;

- рекомендовано робочий документ контролера, який дозволяє: по-перше, накопичувати дані щодо своєчасності відвантаження продукції та документального оформлення; по-друге, проаналізувати стан розрахунків з дебіторами з виявленням неповернень боргів різних періодів; по-третє, сформулювати висновок про доцільність роботи в майбутньому з певним покупцем;

- тест контролю, який дозволить узагальнити інформацію про порушення, які можуть мати місце в господарстві під час організації та проведення інвентаризацій.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні основних положень кваліфікаційної роботи в практику даного господарства, що надасть можливість підвищити аналітичність обліку та зменшити невизначеність при прийнятті управлінських рішень.

Апробація результатів роботи. Ключові положення кваліфікаційної роботи обговорювались на VII Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції: «Облік, аудит, оподаткування та звітність у системі забезпечення економічної стійкості підприємств» (Дніпро, 11-12 травня 2023 р.).

Публікації. За підсумками проведеного дослідження у наукових виданнях опубліковано 1 наукову працю, з них у фахових виданнях - 1, загальним обсягом 0,47 друкованого аркуша.

Кваліфікаційна робота містить вступ, три розділи, висновки і пропозиції, список використаних джерел, що налічує 56 найменувань, а також 14 таблиць, 13 рисунків і 7 додатків. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 92 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА КОНТРОЛЬ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Умови виникнення та економічна природа дебіторської заборгованості

Розгляд економіки на рівні держави можна трактувати як сукупність економічних суб'єктів і методів, за допомогою яких людина створює блага задля задоволення власних потреб. Це досить складний економічний організм, який у свою чергу опирається на величезну кількість різноманітних як виробничих, комерційних, так і фінансових та інформаційних структур, що пов'язані розгалуженою системою соціальних і правових норм та об'єднаних єдиною концепцією ринку. Зв'язки економічного характеру між різними суб'єктами господарювання утворюються на різних ринках: ринках кінцевих товарів та послуг, фінансових ринках, ринках факторів виробництва, кредитних ринках. Ці зв'язки опосередковуються рухом грошових і фінансових потоків.

На різних ринках відносини економічного характеру між суб'єктами господарювання, не важливо чи вони виступають покупцями, замовниками, підрядниками чи постачальниками, об'єктивно зумовлюють виникнення різноманітних видів заборгованості. Їх виникнення пов'язане не тільки з особливостями сфери обігу, а й з організаційними особливостями виробництва, фінансування та обороту грошового потоку. Формування заборгованості пов'язане з безпосередньою тривалістю виробничого циклу та сезонністю виробництва, які також можуть передбачати наявність певного часового проміжку між виробництвом і кінцевою реалізацією продукції.

Отже, виникнення заборгованостей є об'єктивним процесом у системі відносин між підприємствами та його контрагентами. Більше того, із зростанням масштабів суспільного виробництва та ускладненням

економічних відносин їх розмір неодмінно зростатиме, що потребує особливої уваги щодо ефективності менеджменту дебіторською заборгованістю.

Первинним завданням дослідження відповідної теми є встановлення сутності дебіторської заборгованості. З цього приводу позиції бухгалтерів, фінансових аналітиків, економістів та юристів дещо розходяться через різні підходи щодо розуміння зазначених явищ.

Розглянемо ці поняття з історичної точки зору. Поява терміну «дебітор» ще у VI ст. до н.е. пов'язана зі Стародавнім Римом, який ввів такі поняття, як «expensilatio» (відмітка кредитора в його кодексі за згодою боржника, який першим видає останньому певну суму грошей або цінність) і «acceptilatio» (відмітка про сплату боргу). Дебітором вважали особу, якій була видана певна сума грошей або цінність. Ці видані грошові суми вважалися дебіторською заборгованістю.

Якоб ван дер Шуер у 1625 році називав дебітором того, хто має (власник), хто отримує, хто постачається, продається або від кого сподіваються отримати оплату, або, нарешті, той, хто повинен заплатити. Кредитором називали того, хто видає (витрачає), з яким вони розраховуються, від кого отримують, з ким вони мають справу, хто продає, доставляє, у кого вони купують, той, кому вони повинні платити [56]. Тобто розуміння «дебітора» і «кредитора» напочатку ототожнювалося тільки з особою.

Першою публікацією на бухгалтерську тему і своєрідним піонером в бухгалтерському обліку виступила книга Луки Пачолі «Сума арифметики, геометрії, вчення про пропорції і відношення» [33], яка в основному була присвячена математиці і в той же час містила цілий розділ про подвійну бухгалтерію з назвою - трактат «Про рахунки і записи». Вагомим досягненням Л. Пачолі є запровадження першої класифікації джерел покриття боргів за товари: готівка; кредит; обмін товару на товар; погашення дебіторської заборгованості кредиторською, а також виклад мети

бухгалтерського обліку в першому розділі Трактату. Л. Пачолі писав: «Це ведення своїх справ у відповідному порядку і як належить, щоб можна було без затримки отримати всілякі відомості як стосовно боргів, так і вимог...» [55].

І вже в першій бухгалтерській роботі виділялося, що бухгалтерський облік ведуть для того, щоб оперативно виявити суму боргів і претензій (юридична природа бухгалтерського обліку) і відповідно до цього вести свої справи (економічна природа бухгалтерського обліку). Пачолі Лука сформулював правило, яке залишається актуальним і в сучасних економічних умовах: «ніхто не може стати боржником без його згоди».

Наприкінці XIX - на початку XX століть у німецькомовних країнах питанням дебіторської заборгованості зацікавилися Г.Симон і П.Герстнер. Наприклад, при визначенні оцінки дебіторської заборгованості Г.Симон рекомендував резервувати кошти для покриття ймовірних збитків (рахунок делькредере). Самі борги, на думку Герстнера, в «бухгалтерському обліку повинні бути розділені на забезпечені та незабезпечені. Вчений також вважав неприйнятним збалансування дебіторської й кредиторської заборгованості» [33]. Голландський вчений Симон ван Стевін (1548-1620) вважав, що бухгалтерський облік є поєднанням мікро- та макрообліку, причому останній «має надавати дані про безпосередній стан розрахунків із підзвітними особами, матеріально відповідальними особами, а також стан розрахунків із кредиторами й дебіторами» [33].

І тільки в 20-х рр. вже XX ст. бухгалтерська практика дійшла до поділу поточного рахунку на окремі активні (дебітори) і пасивні (кредитори) рахунки, які з часом також були розділені на ряд рахунків [33]. Початок реєстрації сумнівних боргів і нарахування під них резерву описано в працях вчених, починаючи з XIX століття. Зокрема, такі вчені, як К.І. Арнольд, І.І. Бабенко, А. Гільбо, Г. Сімон пропонують створювати резерв сумнівних боргів і вести для них спеціальний рахунок (рахунок «Delcredere»).

Згодом «дебітор» і «кредитор» уже ототожнювалися не лише з особою,

а й з товаром, грошима, рахунками. За роботами Дж. Луццато зазначимо, що «подвійний аспект кожної операції став можливим тому, що як дебітори і кредитори стали фігурувати не лише люди, але і предмети» [45].

Вже на початку ХХ століття Корецький С.І. зазначав: «відносини між двома людьми, які вступають у договір, можна представити латинськими термінами «debit» (повинен) і «credit» (довіряти комусь). Так, у випадку, коли той, хто позичає комусь гроші, вважає, що це позика, і тоді вона (особа) зветься кредитором. Особа, яка отримує позику, стає боржником - це дебет, і тоді вона (особа) називається кредитором» [45].

Професор Боді З. та професор Мертон Р.К. Гарвардського університету визначили дебіторську заборгованість як рахунки до отримання, вважаючи, що це сума, яку покупець продукції повинен сплатити підприємству [56].

Частина українських вчених розглядає дебіторську заборгованість як грошові кошти, вилучені у підприємства або утримувані іншими особами протягом певного часу. Ми вважаємо такий підхід не зовсім вірним, оскільки не завжди вилучені з підприємства кошти перетворюються на дебіторську заборгованість. На думку вчених юристів, для характеристики дебіторської заборгованості правильніше використати термін «майнові вимоги» - до складу майна суб'єкта входять його майнові вимоги до інших осіб, які виступають боржниками у правовідносинах, що виникають за інших обставин.

Щодо сучасних вітчизняних науковців, то Степаненко О.І. зазначає дебіторську заборгованість як неоплачені фізичними та юридичними особами товари (роботи, послуги) та / або кошти, вилучені з обігу підприємства, які документально підтверджують право на отримання заборгованості у вигляді грошових коштів та їх еквівалентів чи інших активів [49].

Отже, в наукових дослідженнях немає однозначного визначення дебіторської заборгованості. Дослідження сучасних наукових підходів до тлумачення дебіторської заборгованості виявило низку недоліків, які потребують уточнення, а саме вузьке змістовне спрямування та відсутність

комплексного підходу у визначенні цього поняття. Визначимо основні підходи до тлумачення цього поняття за допомогою таблиці (рис. 1.1).

Відповідно за міжнародними і національними стандартами бухгалтерського обліку, дебіторську заборгованість визначають як сума боргу дебіторів перед підприємством на певну дату. Але слід зазначити, що термін «дебіторська заборгованість» за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку має суттєві відмінності.

Бутинець Ф.Ф.	«Сума фінансових зобов'язань чи грошового боргу, яка підлягає погашенню». Майже ідентичним є поняття заборгованості в економічному словнику, а саме як «сума невиконаного зобов'язання, несплаченого боргу» [7].
Пінчук Т.А.	Ідентифікує дебіторську заборгованість як «суму заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, що виникла в результаті минулих подій, яку кредитор має право вимагати відшкодувати» [35].
Сидоренко О.	«Дебіторська заборгованість є правами (вимогами), що належать продавцю (постачальнику) як кредитору на отримання боргів контрагентами, та фінансовим ресурсом, що тимчасово вилучений з кругообігу і підлягає поверненню в майбутньому» [46].
Янчева Л.М.	«Фінансовий актив, що є контрактним правом однієї сторони отримати гроші й узгоджується з відповідним зобов'язанням сплати іншої сторони» [56].
Д. Стоун, К. Хітчинг	«Сума боргів, які винні підприємству юридичні або фізичні особи та які виникли у результаті господарських взаємовідносин з ними» [45].
Зві Боді, Роберт К. Мертон	«Визначають дебіторську заборгованість як «рахунки до отримання», зазначаючи, що «це та сума, яку покупці продукції повинні виплатити корпорації (підприємству)» [56].

Рис. 1.1. Підходи щодо розуміння терміну «дебіторської заборгованості» зарубіжними та вітчизняними вченими

Методологічні основи формування інформації щодо дебіторської заборгованості в обліку зазначено в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість» [25]. Відповідно до НП(С)БО № 10 дебіторська заборгованість – «це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату» [25]. Варто зазначити, що МСФЗ не має спеціального стандарту щодо дебіторської заборгованості, але при складанні будь-якої звітності необхідно дотримуватись принципу консерватизму. В закордонній і національній практиці щодо визначення дебіторської заборгованості істотних відмінностей немає. Методологічні підходи щодо обліку дебіторської заборгованості згідно з міжнародними стандартами не мають конкретного стандарту, як було зазначено вище, але варто керуватись МСФЗ № 1 «Подання фінансової звітності», МСФЗ № 18 «Дохід», МСФЗ № 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка», відповідно до яких дебіторська заборгованість – «це сума боргу дебіторів на певну дату» [23].

Для цілісного розуміння поняття «дебіторська заборгованість» і «дебітор» ці категорії слід розглядати не тільки з економічної точки зору, а й з закладеного в них правового змісту. Нормативні документи, що регламентують дебіторську заборгованість, поділяють на 5 рівнів, а саме:

1. Конституція України, Кодекси, Закони.
2. Укази та розпорядження Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України.
3. Національні та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку.
4. Методичні рекомендації, інструкції, роз'яснення Міністерства фінансів України.
5. Внутрішні документи - розпорядчі документи, облікова політика.

Якщо підприємства перші чотири рівні не можуть змінювати і повинні адаптуватися до існуючих умов, то власнорозроблені внутрішні документи є керованими, що дозволяє достатньо гнучко регулювати власну господарську діяльність.

Уміння орієнтуватися між різними суперечливими нормативними

актами допомагає вірно вести бухгалтерський облік на підприємстві та своєчасно аналізувати дебіторську заборгованість і керувати нею.

Висвітлимо в додатку А базові нормативно-правові документи, які відображають аспекти дебіторської заборгованості.

Підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що поняття «дебіторська заборгованість» має багато трактувань, як в науково-економічній літературі, так і навіть в нормативних джерелах. Відсутня регламентована класифікація дебіторської заборгованості, що в свою чергу викликає розбіжності в міжнародному та національному обліку.

Сам факт виникнення дебіторської заборгованості на підприємстві будь-якої форми власності достатньо об'єктивний процес. Безпосередня наявність, величина та її склад різнонаправлено впливають на результати господарювання підприємства, оскільки мають як позитивні, так і негативні риси (рис. 1.2).

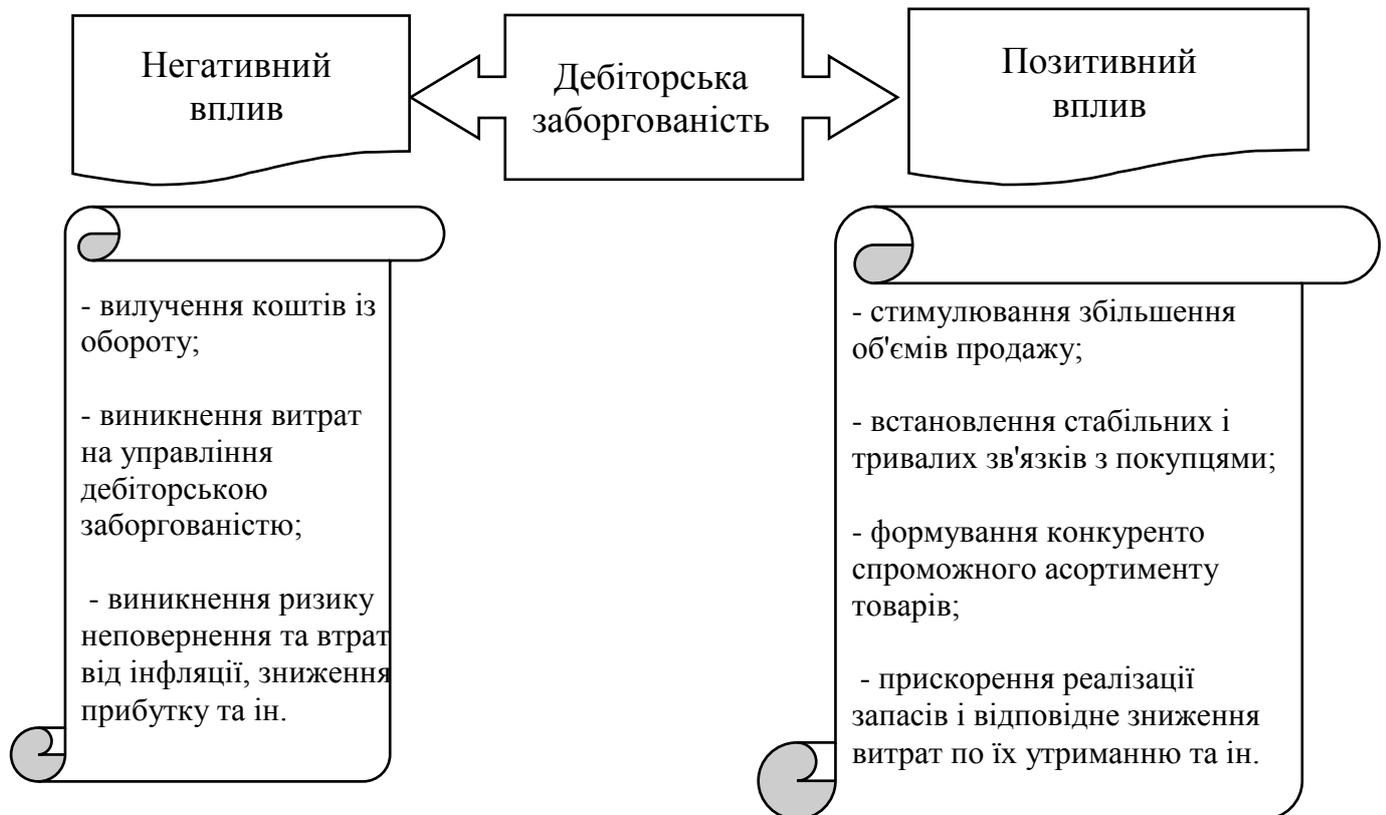

Рис 1.2. Недоліки та переваги виникнення дебіторської заборгованості.

Таким чином, формування дебіторської заборгованості на

підприємствах пов'язане із прямими та альтернативними витратами: відволіканням коштів з обігу, ризиком неповернення, ризиком втрат від інфляційних процесів. Водночас це приносить суттєву користь - кредитування споживачів збільшує продажі. Без належного контролю заборгованість може значно перевищити допустимі рівні, що надалі призведе до зниження грошових потоків і суттєвого зниження прибутку.

Як вже було зазначено, базовим документом, який регулює порядок визнання, оцінки та висвітлення в обліку заборгованості дебіторів, є НП(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість», де визначено, що дебіторська заборгованість – «це сума заборгованості дебіторів на певну дату» [25], а «дебітори, у свою чергу, виступають фізичні та юридичні особи, які в минулому заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів» [25].

Виникнення в цілому дебіторської заборгованості, як було зазначено раніше, достатньо об'єктивний процес, зумовлений наявністю ризиків під час взаєморозрахунків між контрагентами стосовно господарських операцій. Формування дебіторської заборгованості показується за принципом нарахування, згідно з яким відвантаження продукції, товарів, надання послуг, виконання робіт покупцям чи замовникам вважається подією, за якою виникає поточна заборгованість дебіторів (за відсутності передоплати чи негайної оплати).

Зазвичай заборгованість дебіторів перед підприємством виникає внаслідок двох подій (за своєю суттю діаметрально протилежних), а саме:

- відвантаження виготовленої продукції чи товарів, виконання робіт чи надання послуг у разі затримки оплати їх вартості;
- здійснення попередньої оплати продукції чи товарів, робіт або послуг у разі невиконання постачальником своїх зобов'язань.

Дебіторська заборгованість також може виникнути при розрахунку:

- з постачальниками ресурсів, покупцями товарів (продукції, робіт, послуг);

- бюджетом по податках і платежах, страховими фірмами, банками, пов'язаними особами (у разі спільної діяльності чи участі у капіталі);
- іншими організаціями (науково-дослідні, консультаційні, юридичні; щодо надання послуг - охорони, зв'язку, інформаційного забезпечення, пошти та ін.);
- фізичними особами (на оплату праці, розрахунки за підзвітними сумами, відшкодування матеріальної шкоди).

Слід зазначити, що основним ризиком в формуванні дебіторської заборгованості є ризик її несплати, може виникнути з наступних причин:

1) замовник незадоволений чи не в повній мірі задоволений продукцією або послугами компанії, і затримання платежу – найкращий спосіб звернути на це увагу;

2) у замовника цілком достатньо коштів, але складений ним графік платежів не збігається з очікуваннями компанії, тобто бюджети обох контрагентів не узгоджені;

3) у замовника недостатньо коштів для виконання всіх зобов'язань.

Отже, існує багато тлумачень терміну «дебіторська заборгованість» як з економічної, так і з юридичної точки зору. Перші згадки про цей термін відносяться до VI ст. до н.е. й залишається актуальним донині. Узагальнюючи визначення, можна зазначити, що дебіторська заборгованість - це заборгованість дебіторів на конкретну дату, що виникла в процесі договірних відносин з контрагентами або із співробітниками підприємства. Це важлива частина операційної діяльності, що впливає на розмір і структуру грошових потоків підприємств. Різке збільшення величини дебіторської заборгованості та відсутність якісного контролю може негативно позначитися на платоспроможності підприємства, його кредитній політиці та свідчити про неплатоспроможність і навіть можливе банкрутство покупців.

1.2. Види та форми дебіторської заборгованості й фактори, що її

визначають

Як система відносин дебіторська заборгованість достатньо неоднорідна за своїм складом, саме тому з теоретичної точки зору та в господарській практиці вона поділяється на окремі види. «Класифікація - це система підпорядкованих понять (класів, об'єктів), засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями або класами об'єктів» [17].

«Метою класифікації є визначення місця в системі будь-якої одиниці (об'єкта) із зазначенням її властивостей» [17]. Від якісної класифікації дебіторської й кредиторської заборгованості, а також оптимально визначених класифікаційних ознак має залежність не тільки порядок їх обліку в цілому чи окремих складових, а й рівень ефективності управління ними.

Аналіз та узагальнення підходів щодо класифікації дебіторської заборгованості можна спробувати систематизувати за наступними напрямками:

1. За об'єктами взаємовідносин, що складаються під час визначення дебіторської заборгованості.

Більшість випадків можна поділити на два основних види дебіторської заборгованості: товарну та нетоварну. Товарними називаються операції, коли мова заходить про сплату за продукцію (що має натурально-речову форму), робіт або послуг. Можна сказати товарна заборгованість дебіторів виникає в результаті звичайної операційної діяльності суб'єкта господарювання, яка може включати продаж товарів, надання послуг чи виконання робіт. В свою чергу до некомерційної дебіторської заборгованості відносимо всі інші випадки, крім вищезначених.

Слід зазначити, що за наявності різноманітних ознак класифікацій дебіторської заборгованості найчастіше її класифікація здійснюється за однією конкретною ознакою в межах рахунків згідно з єдиним Планом рахунків. Це пов'язано з сучасним порядком бухгалтерського обліку, який існує в Україні, де дії бухгалтера суворо регламентовані. В країнах з

ринковим підходом до економіки рішення щодо розміщення тих чи інших видів дебіторської заборгованості у балансі та безпосередній ступінь деталізованого розпису цих статей здійснюється підприємством, і тому в кожній із них структура і склад дебіторської заборгованості під час внесення в баланс можуть суттєво відрізнятись.

2. Класифікація дебіторської заборгованості вже при формування фін звітності може бути побудована за наступними критеріями:

- зв'язком з нормальним (нормативним) операційним циклом;
- терміном погашення;
- об'єктами, щодо яких безпосередньо виникли зобов'язання боржника;
- своєчасністю оплати боржника своєї заборгованості.

Відповідна класифікація дебіторської заборгованості, яка запропонована НП(С)БО, відображає її об'єктивний на сьогодні склад.

3. В умовах сьогодні найбільш часто використовується класифікація, що базується на ознаці контрагентів. В такому випадку з метою проведення аналітичних процедур мало виокремити тільки борги національних чи закордонних дебіторів згідно актуального Плану рахунків обліку. Варто також виокремити ознаку виникнення заборгованості відповідно до відносин контрагентів, а саме:

- виникнення заборгованості покупців чи перед покупцями;
- виникнення заборгованості перед постачальниками чи безпосередньо постачальників перед нами;
- визнання заборгованості інших контрагентів. До яких слід віднести співробітників, власників, бюджетних організацій, позабюджетних фондів, а також власні структурні підрозділи, дочірні компанії чи філії. Таке групування дає змогу оцінити чітку «приналежність» заборгованості та є вагомим для реалізації контрольних функцій у загальній системі управління.

4. Для якісної оцінки фінансового стану необхідним є проведення детального аналітичного обліку дебіторської заборгованості, що на сьогодні стало простіше у зв'язку із впровадженням автоматизованих комп'ютерних

облікових програм. Саме використання останніх дозволить на новому якісному рівні оцінити свій фінансовий стан і може стати основою для прийняття управлінських рішень щодо дебіторської заборгованості [17].

Враховуючи зазначене на новий рівень важливості виходить класифікація дебіторської заборгованості, яка використовується в англо-американській системі ведення обліку, за якою вона поділяється за наступними групами:

- рахунки до отримання (це вид дебіторської заборгованості, що виникає, коли товари продаються на «Відкритий рахунок», без письмового обов'язку покупця оплатити рахунок);

- векселі до отримання;

- дебіторська заборгованість, не пов'язана з продажем.

Думка спеціалістів щодо розділу дебіторської заборгованості на довгострокову та поточну не можна вважати однозначною. З огляду одних спеціалістів, такий поділ є вагомим інструментом фінансового аналізу, інші вважають, що класифікація дебіторської заборгованості, як й інші класифікації, є умовною і, отже, необов'язковою.

На нашу думку, це важливо для отримання більш обґрунтованих висновків за результатами фінансового аналізу, і відповідно, для розробки необхідних рекомендацій.

Бутинець Ф.Ф. надав пропозиції щодо класифікації дебіторської заборгованості за рівнем ліквідності, а саме: «... поділити дебіторську заборгованість за балансом на довгострокову та короткострокову залежно від строку погашення, що повністю відповідає класифікації статей дебіторської заборгованості за балансом. аркуш» [7].

Отже ми спостерігаємо, що одні автори бачать класифікацію більш деталізованою, інші – навпаки, але в будь-якому разі вона має відповідати чинним нормативно-правовій базі.

5. Боргові відносини також можна поділити за місцем їх виникнення на зовнішні та внутрішні.

Зовнішня заборгованість – має місце з контрагентами, які перебувають за межами підприємства (покупці, бюджетні організації, постачальники, позабюджетні фонди тощо). Внутрішня заборгованість формується всередині самого підприємства у відносинах зі співробітниками, власниками чи структурними підрозділами. Розподіл боргу таким чином дає можливість чітко бачити напрямки грошових потоків.

6. Залежно від строку погашення дебіторська заборгованість в балансі поділяється на короткострокову та довгострокову:

- до короткострокової відносять: короткострокова дебіторська заборгованість за продукцію, послуги, роботи; векселі отримані короткострокові; інша короткострокова дебіторська заборгованість;

- до довгострокової відноситься: довгострокова дебіторська заборгованість за продукцію, послуги, роботи; векселі отримані довгострокові векселі; інша довгострокова дебіторська заборгованість.

Даний підхід до класифікації статей дебіторської заборгованості у балансі враховує в першу чергу рівень ліквідності статей, що є більш корисним для користувачів фінансової звітності при оцінці фінансового стану підприємства, дає більш повну інформацію щодо рівня дебіторської заборгованості та можливість конвертації фінансових зобов'язань у готівку.

7. Поділ боргу за строками погашення стає важливим. В облікових регістрах не відображені очікувані та поточні періоди погашення боргу.

Дебіторську заборгованість за фактичним строком погашення доцільніше було б поділяти на термінову, прострочену та відстрочену, що відображається в бухгалтерському обліку на відповідних аналітичних рахунках, де відстежується строк виконання договорів.

Визначаючи, чи є заборгованість сумнівною для обліку, важливо розділити заборгованість за забезпеченням (порука, гарантія, вексель, застава). Ми вважаємо, що необхідно виокремлювати забезпечену і незабезпечену заборгованість.

8. За походженням заборгованості можна виокремити дві групи: оплата

з відстроченням платежу та авансові платежі. Такий підхід дозволяє надати оцінку ступеню довіри у відносинах з різними контрагентами.

9. Залежно від характеру заборгованості вона може бути допустимою (нормальною), що виникає в процесі операційно-фінансової діяльності, та невинуватена, пов'язаною з порушенням фінансової дисципліни. Цей критерій важливий не тільки для моніторингу стану заборгованості, а й для більш правильної оцінки доходів і витрат операційної діяльності.

10. За ознакою виконання умов договору заборгованість можна класифікувати за строком оплати, що ще не настав, простроченою або з відстроченням платежу. Таке групування дає змогу посилити проводити моніторинг за платіжною та договірною дисципліною та своєчасно приймати рішення щодо застосування або уникнення штрафних санкцій.

11. За ймовірністю повернення заборгованість поділяється на заборгованість, яку ймовірно буде погашено, сумнівну та безнадійну. Це групування має важливе значення при встановленні порядкування розрахунків і погашення боргу або при його списанні з балансу і визнання доходу.

12. За тривалістю взаємовідносин з контрагентами заборгованість згрупується на постійно поновлювану в процесі операційної та фінансової діяльності та таку, що виникає періодично або спонтанно. Перша формується зазвичай під час договірних відносин з постійними клієнтами. Всю іншу заборгованість можна класифікувати як періодичну або випадкову. Такий підхід до поділу заборгованості надає можливість під час прийняття управлінських рішень підтримувати відповідний рівень стабільності та стійкості функціонування підприємства.

Враховуючи вищевикладене, класифікацію дебіторської заборгованості було оптимізовано і в результаті рекомендовано наступний вигляд (додаток Б). Дана класифікація висвітлює економічну сутність різних видів дебіторської заборгованості та дозволяє ґрунтовніше проводити фінансовий аналіз.

На сьогоднішній день в науковій літературі відсутня чітка за формулюванням й комплексністю класифікація факторів, які впливають на дебіторську заборгованість підприємства, хоча вона є базовою складовою частиною поняття «управління дебіторською заборгованістю». Саме тому за основу класифікації має бути покладена система управління дебіторською заборгованістю, яка опиралася б на два блоки, що найбільш часто виділяються в економічній літературі – кредитну політику та політику управління дебіторською заборгованістю [17].

Формування дебіторської заборгованості визначається зовнішніми та внутрішніми факторами. Зовнішні фактори практично не залежать від діяльності підприємства й обмежити їх вплив майже неможливо (рис. 1.3).

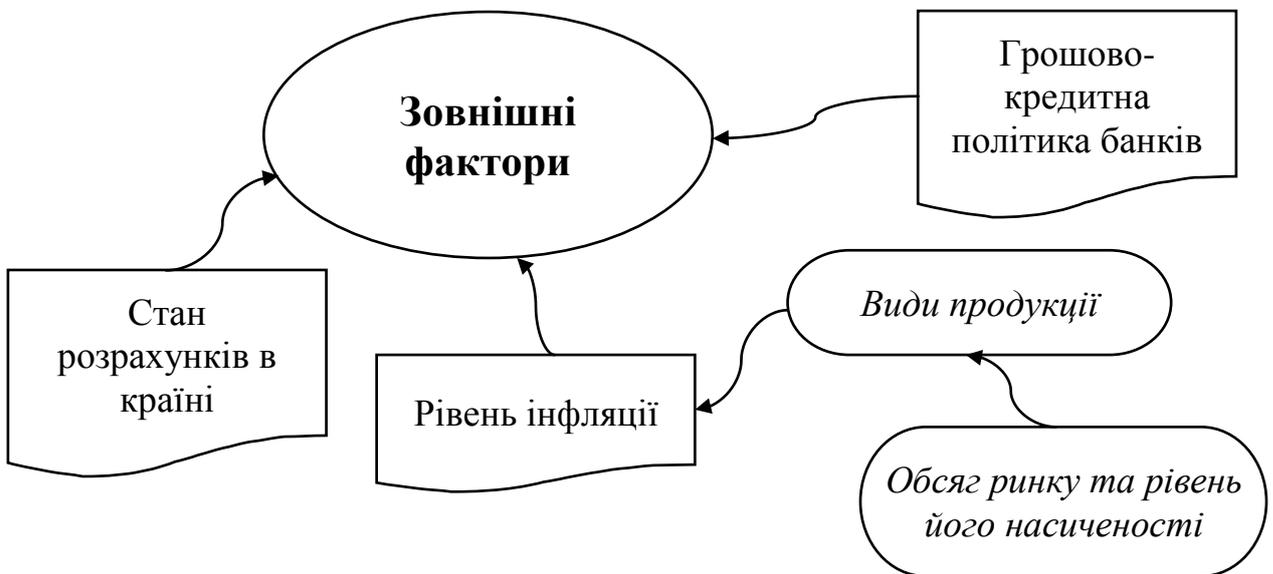

Рис. 1.3. Зовнішні фактор впливу на дебіторську заборгованість.

Отже, до зовнішніх факторів впливу також відносяться:

- загальний стан економіки в країні - в умовах загального спаду економічної активності суб'єктів зазвичай отримують і менше прибутку, знижується ліквідність активів в цілому самого суб'єкта господарювання. У зв'язку з несвоєчасним отриманням оплати за свою продукцію чи послуги, створюється наслідкова реакція неплатежів, які призводять до формування дебіторської заборгованості та затримки розрахунків з наявними кредиторами;

- транспортно-логістичні тарифи – надто швидкий і часто неконтрольований ріст цін чи тарифів несе за собою збільшення обсягів дебіторської заборгованості;

- сезонність виробництва і сезонність реалізації - виробництво сезонної продукції (виконання робіт чи надання послуг) пов'язане зі збільшенням суми дебіторської заборгованості, бо перед настанням сезону організації практично живуть у борг під рахунок майбутніх обсягів продажу;

- рівень доходів населення. Даний фактор можна пояснити наступною закономірністю: при зростанні доходів населення та незмінності тарифів – зростає ймовірність повного та вчасного погашення боргів перед підприємством; і навпаки, при зростанні тарифів та незмінності доходів населення чи їх зростанні меншими темпами, збільшується і ймовірність не своєчасної сплати за товари чи послуги.

Внутрішні чинники можуть бути значно більш контрольованими і підприємство самостійно може впливати на них шляхом прийняття управлінських рішень (рис. 1.4).

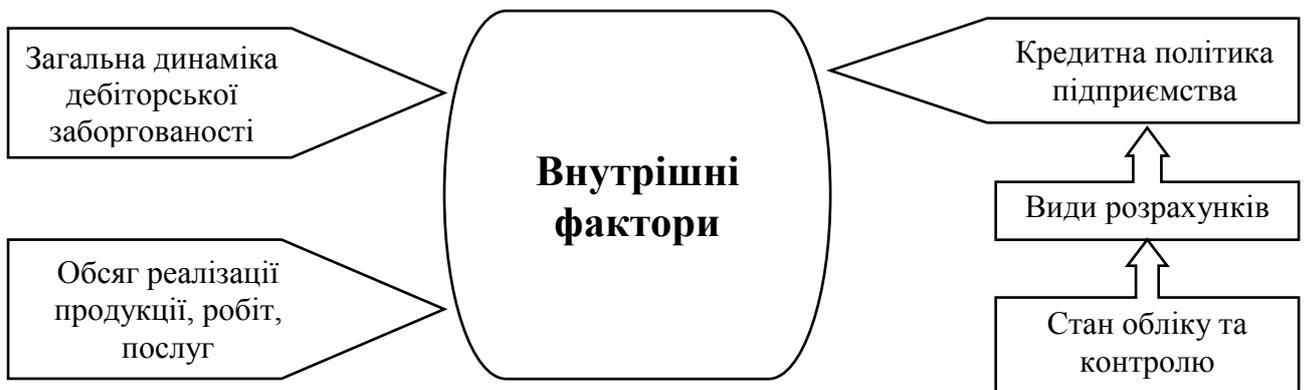

Рис. 1.4. Внутрішні фактори впливу на дебіторську заборгованість.

До внутрішніх факторів, що впливають на обсяг дебіторської заборгованості, належать:

- кредитна політика підприємства;
- професійні та кадрові якості фінансового менеджера з дебіторської заборгованості;

- види використовуваних розрахунків;
- стан моніторингу дебіторської заборгованості.

Бланк І.А. також додає до класифікації не тільки фактори, які безпосередньо впливають на дебіторську заборгованість, а й фактори, що здійснюють такий вплив через механізм реалізації кредитної політики опосередковано [33].

Отже, в процесі полеміки запропоновано бачення класифікації факторів, які безпосередньо мають вплив на формування та розмір дебіторської заборгованості. Аналіз цих факторів та їх врахування суттєво впливає на управлінські рішення і дає можливість вивчати й оптимізувати дебіторську заборгованість.

1.3. Нормативно-правове регулювання системи обліково-аналітичного забезпечення й контролю дебіторської заборгованості підприємства

Правовим регулюванням бухгалтерського обліку в національному законодавчому та нормативному полі можемо назвати систему актів, згідно яких суб'єкт господарювання провадить свою діяльність та забезпечує якісне ведення свого бухгалтерського обліку та звітності. Тому безумовно необхідною умовою законодавчо-вірного обліку дебіторської заборгованості, як і будь-якої іншої ланки, є вивчення і освоєння нормативної бази, що регулює розрахункові операції.

В першу чергу варто зазначити, що облік дебіторської заборгованості в нашій державі регулюється господарським законодавством. Так, господарське законодавство виступає нормативною базою господарського правопорядку, а саме правил організації та безпосереднього здійснення й управління господарською діяльністю.

Законодавчі документи в українському законотворенні регулюють всі розрахункові операції, диктують порядок їх безпосереднього проведення та

контролюють процес їх дотримання (додаток Б)

Відповідно до Господарського кодексу, розділу 4, «господарським зобов'язанням визнається таке, що виникає між суб'єктом господарювання та другим учасником (або учасниками) господарських відносин на підставах, передбачених даним Кодексом, згідно з яким один суб'єкт (зобов'язана сторона, у т.ч. боржник) зобов'язаний вчинити певну господарську або управлінсько-господарську дію на користь другого суб'єкта (сплатити гроші, передати майно, виконати роботу, надати інформацію тощо) чи втриматися від таких дій, а інший суб'єкт має законне право вимагати від іншої особи виконання її обов'язків» [14].

Господарсько-майнові зобов'язання, що можуть виникати між господарюючими суб'єктами або між господарюючими й негосподарюючими суб'єктами - юридичними особами згідно господарських договорів, називають господарсько-договірними зобов'язаннями.

В Україні Податковий кодекс регламентує відносини, які виникають у сфері фіскалізації податків та зборів, зокрема визначає повний перелік податків і зборів, що сплачуються в Україні, та порядок їх справляння, визначає їх платників, а також права платників та їх обов'язки [38].

Методологічну основу формування інформації щодо дебіторської заборгованості у бухгалтерському обліку визначається НП(С)БО №10 «Дебіторська заборгованість» [25] та НП(С)БО №15 «Доходи» [28]. Облік розрахунків із замовниками та покупцями безпосередньо регулюється Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [16].

Також для належного відображення бухгалтерського обліку користуються інструкціями «Про використання плану рахунків бухгалтерського обліку» [19] та «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» [18]. Зокрема інструкцією щодо плану рахунків, зафіксовано затверджений Методологічною радою План рахунків для використання в процесі обліку господарської діяльності, який запроваджено всіма підприємствами з 2000 року [19].

Відповідно до Інструкції «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» «безготівкові розрахунки – це перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів» [18]. Ці розрахунки здійснюються банком на основі розрахункових документів в паперовому чи електронному вигляді. Вказана інструкція також регламентує всі види безготівкових розрахунків й порядок їх проведення, списання коштів з банківського рахунку, правила документообороту, порядок нарахування пені.

Для якісної організації обліку всієї дебіторської заборгованості на підприємстві варто користуватися Наказом про облікову політику, робочим планом рахунків, і розроблені під власні особливості первинні документи (рис.1.5).

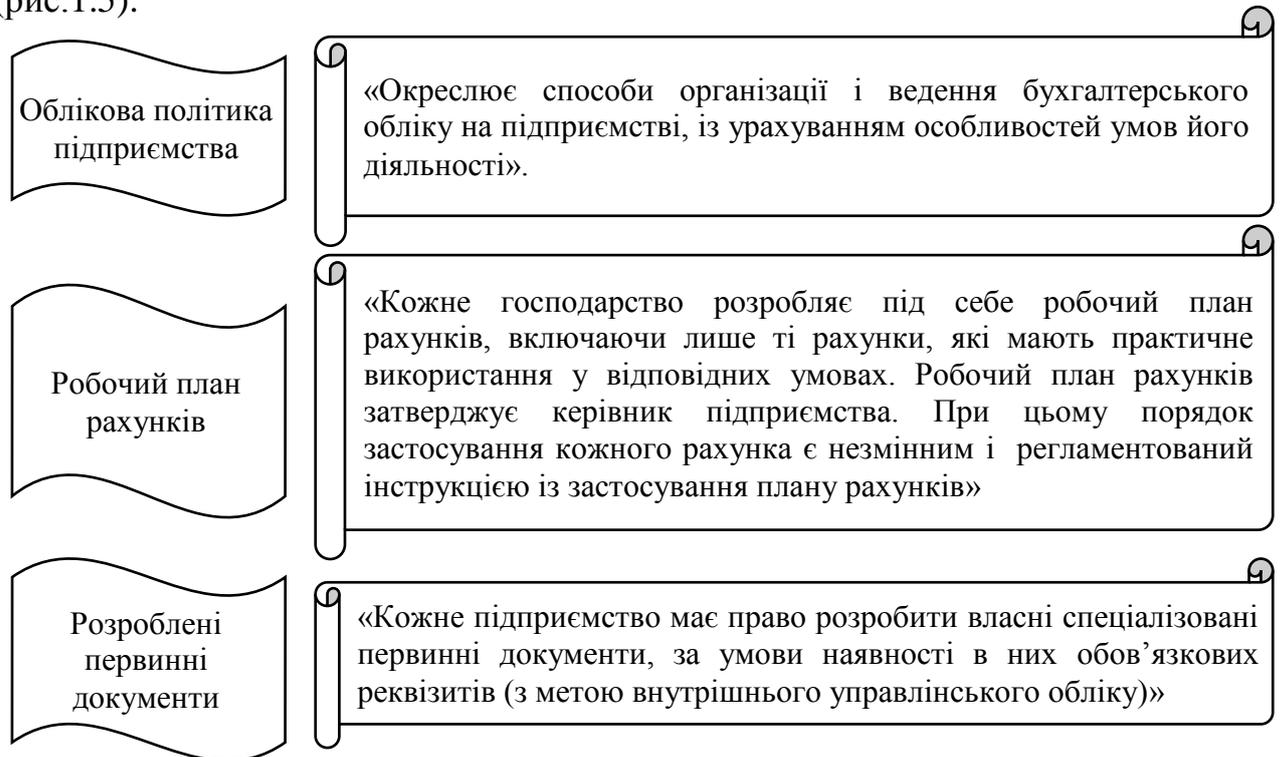

Рис. 1.5. Регулюючі робочі внутрішні документи обліку розрахунків з покупцями та замовниками

Облікова політика в цілому являє собою сукупність принципів, процедур та методів організації системи обліку певного процесу. Наказ про облікову політику є внутрішньогосподарським регламентом організації бухгалтерського обліку підприємства. Цей документ повинен враховувати

такі особливості: - форму власності підприємства і його організаційно-правову структуру; види економічної діяльності, які зумовлюють особливості та умови роботи бухгалтерії; обсяги діяльності суб'єкта, асортимент продукції, чисельність співробітників тощо; обрану систему оподаткування, наявність та умови отримання пільг [8].

Що стосується раціоналізації організаційних складових обліку, то в Наказі про облікову політику, зазначається, зокрема, про обов'язкову необхідність інвентаризації активів і зобов'язань.

Враховуючи, що План рахунків розроблений з метою застосування у всіх сегментах народного господарства, то цілком зрозуміло, що на різних підприємствах використовується тільки окрема частина рахунків, що мають для господарських суб'єктів більш практичне використання. Відповідно кожне господарство впроваджує для себе відповідний робочий план рахунків, який оптимально враховує особливості його діяльності. Затвердження такого робочого плану проходить тільки через керівника підприємства, оскільки саме він в повній мірі несе відповідальність за всю організацію бухгалтерського обліку. При цьому порядок застосування кожного окремого рахунку, встановлений інструктивно, керівництвом не має права змінювати. Важливо також розуміти, що максимальна стабільність плану рахунків, що застосовується безпосередньо на підприємстві, забезпечує стійку якість ведення обліку, а отже, важливо ґрунтовно підійти до питання формування такого робочого плану та сформувати його оптимальним чином.

Висновки до розділу 1

Перша частина кваліфікаційної роботи більше присвячена дослідженням теоретико-методичних аспектів системи обліково-аналітичного забезпечення та контролю дебіторської заборгованості підприємства.

В даній роботі висвітлено питання стосовно об'єктивних умов виникнення й економічної природи дебіторської заборгованості, її класифікації та нормативно-правового регулювання. Крім цього проаналізовано існуючі погляди науковців щодо трактування терміну «дебітор», «дебіторська заборгованість» та принципів її систематизації, визначено правові засади обліку.

Зокрема у першому розділі було з'ясовано, що:

- існує безліч тлумачень терміну «дебіторська заборгованість» як з економічного, так і юридичного боку. Перші згадки даного терміну датуються VI ст. до н.е. і донині залишається актуальним. Найбільш об'єктивним і близьким визначенням на нашу думку є таке: «дебіторська заборгованість - це заборгованість дебіторів на певну дату, що виникає у ході договірних відносин з контрагентами або з працівниками підприємства та є фінансовим активом, що впливає на величину та структуру грошових потоків підприємства»;

- єдиної уніфікованої класифікації дебіторської заборгованості на сьогодні не існує, як і факторів, що впливають на її виникнення. Тому було систематизовано дебіторську заборгованість та фактори (внутрішні та зовнішні), що мають на неї вплив;

- правове регулювання обліку дебіторської заборгованості здійснюється як на державному (закони, стандарти) рівні, так і на рівні підприємства. Неабиякою проблемою залишається використання міжнародних стандартів. Для уникнення суперечностей вважаємо доцільним мінімізувати дані суперечності та упорядкувати внутрішні нормативні документи щодо обліку дебіторської заборгованості.

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

2.1. Фінансово-економічна характеристика господарства

Основою при написанні кваліфікаційної роботи було обрано фермерське господарство «ЖУЛЕЙ». Підприємство знаходиться у селі Іванівка (Іларіонівська с/р) Синельниківського району Дніпропетровської області.

Зареєстрованими видами економічної діяльності досліджуваного господарства є:

- основний - 01.11 «Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур»;
- інші - 46.21 «Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин» та 46.90 «Неспеціалізована оптова торгівля»

Функціонування даного господарства супроводжується неперервним кругообігом засобів, здійснюваних у вигляді затрат ресурсів й отримання доходів, їх розподілення й використання. При цьому визначаються джерела засобів, направлення й форми фінансування, оптимізується структура капіталу, проводяться розрахунки з постачальниками матеріально-технічних ресурсів, отримувачами продукції, державними органами (сплата податків), співробітниками підприємства - і всі відносини складають зміст фінансово-господарської діяльності досліджуваного господарства.

Для якісної фінансово-економічної характеристики господарства проведемо аналіз ключових показників його діяльності. Однією з базових цілей функціонування, як і будь якого господарства, є формування капіталу, який першочергово забезпечує потреби у придбанні активів та оптимізує їх структуру з точки зору забезпечення умов ефективності їх використання. Тому на першому етапі оцінки фінансового стану господарства проведемо

аналіз такого показника діяльності господарства, як майно.

Майно - «це ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до надходження економічних вигод у майбутньому» [36].

Як ми знаємо, майновий стан суб'єкта господарювання характеризується складом, розміщенням, структурою й динамікою активів (майна) і пасивів (власного капіталу і зобов'язань) (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Оцінка майна і капіталу ФГ «ЖУЛЕЙ» за 2018-2022 рр., тис. грн.

№ з/п	Види активів (майна)	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відношення у % 2022 р. до 2018 р.
	Майно – усього	9032,0	10010,0	9961,0	12865,0	19165,0	212,19
1	Необоротні активи	6490,0	6398,0	7116,0	9782,0	10619,0	163,62
1.1	Основні засоби	6093,0	5929,0	6485,0	9149,0	9986,0	163,89
2	Оборотні активи	2542,0	3612,0	2845,0	3083,0	8546,0	336,19
2.1	Запаси	2392,0	3359,0	2822,0	2741,0	6619,0	276,71
2.2	Поточна дебіторська заборгованість	45,0	19,0	23,0	342,0	356,0	791,11
2.3	Гроші, їх елементи і поточні фінансові інвестиції	19,0	27,0	-	-	1559,0	8205,26
	Капітал - усього	9032,0	10010,0	9961,0	12865,0	19165,0	212,19
4	Власний капітал	7638,0	7930,0	8382,0	9080,0	16614,0	217,52
5	Зобов'язання і забезпечення	1394,0	2080,0	1579,0	3785,0	2551,0	183,00
5.1	Довгострокові зобов'язання	607,0	486,0	243,0	1711,0	-	-
5.2	Поточні зобов'язання	787,0	1594,0	1336,0	2074,0	2551,0	324,14

Провівши аналіз майнового стану ФГ «ЖУЛЕЙ» з 2018 року по 2022 рік, бачимо майже по всім показникам зростання, що безумовно є позитивним процесом. В тому числі загальна вартість майна господарства має тенденцію до зростання. При цьому варто зазначити, що багато в чому це сталося через значні показники інфляції та проведену переоцінку майна. В 2022 році цей показник становив 19165 тис. грн., що більш ніж у два рази перевищує показники базового. Відповідно вартість основних засобів теж зросла, що не в останню чергу сталося завдяки систематичним переоцінкам в господарстві, особливо останнього 2022 року. Розглядаючи наявність запасів,

видно, що з кожним роком їх вартість зростає. В 2022 році вона становила 6619 тис. грн., що майже в 2,8 разів перевершує показник 2018 року. Збільшення даного показника можна характеризувати і як позитивне і негативне явище в господарстві. В кращому випадку залишки готової продукції на кінець облікового періоду можуть свідчити про те, що підприємство притримує продукцію до збільшення цін, яке в основному відбувається навесні. З іншого боку може бути так, що запаси не користуються попитом і залишаються на складі просто нереалізованими. Стосовно поточної дебіторської заборгованості, то її значення значно збільшилося за даний період: в 2018 р. - 45 тис. грн., в 2022 р. - 356 тис. грн., або збільшилася на 691,11%, але звернемо увагу на достатні низькі порівняльні показники 2018 року і достатньо кризовий 2022 рік.

Для оцінки показників власного капіталу й зобов'язань проведемо аналіз капіталу підприємства. Даний аналіз проводиться в такій послідовності, як і аналіз майна підприємства, але для цього використовуємо другу частину «Балансу» - пасив.

Як бачимо за таблицею 2.1 загальна вартість капіталу ФГ «ЖУЛЕЙ» за досліджуваний період постійно зростала. В 2022 році його значення становило 19165 тис. грн., що на 112,19 відсотків більше за 2018 рік. Розмір власного капіталу збільшувався в основному внаслідок отриманого нерозподіленого прибутку та реінвестування його на розвиток господарства. Величина зобов'язань підприємства показувала зростання на 83 відсотка, що вказує на послаблення фінансового стану. Розмір поточних зобов'язань має чітко виражену тенденцію до збільшення, що звичайно, є негативним явищем в діяльності господарства, оскільки даний показник свідчить про не вчасність розрахунків як зі своїми контрагентами та державними фондами, так і можливо власними працівниками. При цьому зазначимо повну відсутність довгострокових зобов'язань, які протягом звітного року були в повній мірі погашені або переведені до поточної кредиторської заборгованості. Загалом же достатньо суттєві відхилення показників майнового стану на

досліджуваному підприємству в значній мірі пояснюється прямим впливом військової агресії північно-східного сусіда України та суттєвою девальвацією національної валюти - гривні.

Далі проведемо аналіз руху та функціонального стану основних засобів, що дає змогу встановити кількість ресурсів, їх вплив на виробничий процес господарства, а також визначити їх стан і оцінку (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Оцінка руху та функціонального стану основних засобів
ФГ «ЖУЛЕЙ» за 2018-2022 рр.

№ с/п	Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відношення у % 2022 р. до 2018 р.
<i>Вихідна інформація, тис. грн.</i>							
1	Вартість основних засобів на початок року	4756,0	6803,0	6971,0	7721,0	10715,0	225,29
2	Надійшло за рік	2620,0	168,0	750,0	2994,0	974,0	37,18
3	Вибуло за рік	573,0	-	-	-	-	-
4	Вартість основних засобів на кінець року	6803,0	6971,0	7721,0	10715,0	11686,0	171,78
5	Нараховано амортизації за рік	112,0	332,0	194,0	330,0	137,0	122,32
6	Знос основних засобів:						
	а) на початок року	598,0	710,0	1042,0	1236,0	1566,0	261,87
	б) на кінець року	710,0	1042,0	1236,0	1566,0	1703,0	239,86
<i>Показники руху основних засобів</i>							
7	Річний приріст (+) або зменшення (-), тис. грн.	2047,00	168,00	750,00	2994,00	971,00	47,44
8	Темп зростання (зниження), %	143,04	102,47	110,76	138,78	109,06	-33,98
9	Темп приросту (зменшення), %	43,04	2,47	10,76	38,78	9,06	-33,98
10	Коефіцієнт оновлення, %	38,51	2,41	9,71	27,94	8,33	-30,18
11	Коефіцієнт вибуття, %	12,05	-	-	-	-	-12,05
12	Період оновлення (можливого повного вибуття), років	3,78	41,49	10,29	3,58	12,00	+8,22
13	Коефіцієнт заміни (простого відтворення), %	21,87	-	-	-	-	-21,87
14	Коефіцієнт розширення (розширеного відтворення), %	78,13	100,00	100,00	100,00	99,69	+21,56
15	Період обороту, років	51,60	20,74	37,87	27,93	81,76	+30,16
<i>Показники функціонального стану основних засобів</i>							
	Коефіцієнт зносу, %:						
	а) на початок року	12,57	10,44	14,95	16,01	14,62	+2,05
16	б) на кінець року	14,93	15,32	17,73	20,28	15,89	+0,96
	Коефіцієнт придатності, %:						
	а) на початок року	87,43	89,56	85,05	83,99	85,38	-2,05
17	б) на кінець року	85,07	84,68	82,27	79,72	84,11	-0,96

Дані таблиці 2.2 показують, що ФГ «ЖУЛЕЙ» на досить низькому рівні оновлює свій склад основних засобів, але їх вартість на протязі 2018-2022 рр. зросла, що є в основному наслідком переоцінки вартості основних засобів господарства. Річний приріст за даними 2022 року становив 971 тис. грн., що на 52,56 % менше за 2018 рік. Відповідно до цього темп зростання зменшився на 33,98 в.п. Коефіцієнт оновлення значно зменшився порівнянні з 2018 роком, а саме на 30,18 в.п. і склав 8,3%. В свою чергу це вплинуло на зменшення коефіцієнта заміни. Період обороту основних засобів при цьому

збільшився. Варто зазначити, що хоча господарство досить непогано забезпечене основними засобами, потрібно вкладати певні кошти в їх оновлення та заміну.

Аналізуючи показники функціонального стану основних засобів, спостерігаються негативні процеси, а саме: коефіцієнт зносу на кінець 2022 року збільшився на 2,05 %, а коефіцієнт придатності навпаки зменшився. При цьому можна сказати, що основні засоби ФГ «ЖУЛЕЙ» на 2022 рік знаходяться в задовільному стані.

Діяльність господарюючого суб'єкта може бути прибутковою і збитковою, тому загальну оцінку фінансових результатів характеризують системою абсолютних і відносних показників. «Абсолютними показниками є суми прибутку (чи збитку) за структурою його утворення чи розподілу і використання» [30]. Відносні показники - «це значення рентабельності, які характеризують відносний ступінь прибутковості вкладеного капіталу в цілому та за його структурою, здійснених витрат чи отриманого доходу» [30].

Аналітичні показники фінансових результатів діяльності ФГ «ЖУЛЕЙ» відобразимо в таблиці 2.3.

Дані таблиці в цілому показують щорічне зростання доходу (виручки) від реалізації продукції (робіт чи послуг). Значення даного показника в 2022 році становив 14888 тис. грн., що на 176,11% більше, ніж у 2018 році. Навіть якщо враховувати фінансово-економічну кризу господарство має досить пристойні показники по чистому доходу від реалізації.

Таблиця 2.3

Фінансові результати діяльності ФГ «ЖУЛЕЙ», тис. грн.

№ з/п	Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відношення у % 2022 р. до 2018 р.
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	5392,0	6752,0	6047,0	8757,0	14888,0	276,11
2	Операційні витрати, у тому числі:						
	а) собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	3265,0	6149,0	5638,0	6074,0	6228,0	190,75
	б) адміністративні витрати	459,0	638,0	408,0	628,0	825,0	179,74
	в) витрати на збут	146,0	114,0	107,0	171,0	152,0	104,11
2	г) інші операційні витрати	559,0	121,0	298,0	153,0	83,0	14,85
3	Валовий прибуток (збиток)	2127,0	603,0	409,0	2683,0	8660,0	407,15
4	Валовий прибуток (збиток) у % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	39,45	8,93	6,76	30,64	58,17	+18,72
5	Прибуток (збиток) від операційної діяльності	2093,0	683,0	483,0	2270,0	9764,0	466,51
6	Фінансові та інвестиційні доходи	-	-	-	-	-	-
7	Фінансові та інвестиційні витрати	174,0	391,0	368,0	571,0	2230,0	1281,61
8	Фінансовий результат до оподаткування	1919,0	292,0	115,0	1699,0	7534,0	392,60
9	Чистий прибуток (збиток)	1919,0	292,0	115,0	1699,0	7534,0	5615,00
10	Чистий прибуток (збиток) у % до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	35,59	4,32	1,90	19,40	50,60	+15,01
11	Чистий прибуток (збиток) у % до валового прибутку (збитку)	90,22	48,42	28,12	63,32	87,00	-3,22

Зростання показника собівартості виробництва продукції відбувається приблизно однаковими темпами з ростом виручки господарства. В аналізі складу витрат, які не входять до собівартості, слід відмітити відносно незначне збільшення витрат на збут (+4,11 %) та помітне скорочення інших операційних витрат.

Чистий прибуток ФГ «ЖУЛЕЙ» зростає, в 2022 році його значення становило 7534 тис. грн., що на 292,6 % більше за 2018 рік. Відсоткове відношення чистого прибутку до виручки від реалізації продукції, робіт та послуг в 2022 році становив 50,6 %, що на 15,01 в.п. більше за 2018 рік. Це є максимальне значення даного показника за 2018-2022 рр., при величині чистого прибутку в розмірі 7534 тис. грн. та виручки від реалізації продукції в розмірі 14888 тис. грн.

Фінансова стійкість в першу чергу розглядають як показник незалежності господарюючого суб'єкта від зовнішніх джерел. Тобто фінансово стійким можемо вважати такий суб'єкт господарювання, який за рахунок власних коштів спроможний забезпечити запаси і витрати, своєчасно розраховуватись із своїми зобов'язаннями, не допускати простроченої кредиторської заборгованості. Оцінку показників фінансової стійкості фермерського господарства «ЖУЛЕЙ» проведемо за таблицею 2.4.

Таблиця 2.4

Оцінка фінансової стійкості ФГ «ЖУЛЕЙ»

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відношення у % 2022р. до 2018 р.
1. Показники структури капіталу						
Коефіцієнт автономії	0,85	0,79	0,84	0,71	0,87	102,51
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,15	0,21	0,16	0,29	0,13	86,24
Коефіцієнт фінансування	5,48	3,81	5,31	2,4	6,51	118,86
Коефіцієнт фінансового ризику	0,18	0,26	0,19	0,42	0,15	84,13
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,93	0,94	0,97	0,84	1,00	107,95
Коефіцієнт структури залученого капіталу	0,44	0,23	0,15	0,45	-	-
2. Показники стану оборотних активів						
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	1755,0	2018,0	1509,0	1009,0	5995,0	341,6
Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів	0,69	0,56	0,53	0,33	0,70	101,61
Коефіцієнт забезпеченості запасів	0,71	0,60	0,53	0,37	0,91	127,94
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	-	-	-	-	0,06	-
3. Показники стану основного капіталу						
Коефіцієнт реальної вартості майна	0,95	0,93	0,93	0,92	0,87	91,29
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	0,67	0,59	0,65	0,71	0,52	77,24
Коефіцієнт накопичення амортизації	0,10	0,15	0,16	0,15	0,15	139,63
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	0,39	0,56	0,40	0,32	0,80	205,47

Як свідчать дані таблиці 2.4, коефіцієнт автономії має тенденцію до зростання. В 2022 році він набув свого максимального значення на рівні 0,87, що більше за базовий рік на 2,51%, при нормативному значенні 0,5. Коефіцієнт концентрації залученого капіталу навпаки зменшився, що є позитивним явищем, і в 2022 році склав 0,13, при нормативному значенні

менше 0,5. На протязі досліджуваного періоду коефіцієнт фінансування зріс, що свідчить про спроможність господарства забезпечувати свої потреби у витратах на виробництво в основному власними коштами. Підтвердженням цього є незначне зростання значення коефіцієнта довгострокового залучення позикових коштів. Виходячи з аналізу показників структури капіталу можемо стверджувати, що досліджуване господарство є достатньо фінансово стійким, в підтвердження чого виступає тенденція зниження коефіцієнта фінансового ризику.

Також спостерігаємо зростання коефіцієнту забезпеченості оборотними коштами, при цьому його значення на протязі 2018-2022 рр. стабільно більше нормативного. Достатня величина оборотних коштів дає можливість ФГ «ЖУЛЕЙ» вчасно розраховуватися по терміновим платежах. Коефіцієнт забезпеченості запасами також зростає та є вищим від нормативного значення, що є позитивним показником, оскільки підприємство постійно забезпечене необхідними запасами для виробничого процесу.

Коефіцієнт реальної вартості майна, як і коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні, в 2022 році зменшився в порівнянні з базовим роком, що свідчить про негативні тенденції стану основних засобів і майна господарства. Підсумовуючи вищенаведене, можемо з достатньою впевненістю стверджувати, що фінансовий стан досліджуваного підприємства є стійким, але певні недопрацювання присутні та потребують виправлення.

Наступним етапом дослідження діяльності ФГ «ЖУЛЕЙ» стане проведення оцінки ліквідності та платоспроможності, дані якої відобразимо в таблиці 2.5. Ліквідність характеризується здатністю господарюючого суб'єкта виконувати свої короткотермінові (поточні) зобов'язання за рахунок власних поточних коштів. Підприємство може вважатись ліквідним, якщо його поточні активи перевищують поточні зобов'язання, а само воно здатне оперативно перетворити активи на платіжні засоби.

Платоспроможність - «це наявність у господарства джерел

фінансування для своєчасного і постійного погашення своїх зобов'язань» [42].

Таблиця 2.5

Оцінка ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів ФГ «ЖУЛЕЙ», тис. грн.

№ з/п	Показник	Нормативне значення	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відношення у % 2022 р. до 2018 р.
<i>1. Оцінка ліквідності</i>								
1.1	Високоліквідні активи (A1)	$\geq P1$	19,00	27,00	-	-	1559,0	8205,26
1.2	Середньоліквідні активи (A2)	$\geq P2$	45,00	226,00	23,00	342,00	356,0	791,11
1.3	Низьколіквідні активи (A3)	$\geq P3$	2479,0	3359,0	2822,0	2741,0	6619,0	267,00
1.4	Найбільш строкові зобов'язання (П1)	$\leq A1$	109,0	76,00	74,00	74,00	43,00	39,45
1.5	Короткострокові зобов'язання (П2)	$\leq A2$	589,0	1518,0	1262,0	2000,0	1212,0	205,77
1.6	Довгострокові зобов'язання (П3)	$\leq A3$	607,0	486,0	243,0	1711,0	-	-
<i>2. Оцінка платоспроможності</i>								
2.1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\geq 0,2$	0,02	0,02	-	-	0,61	2531,38
2.2	Проміжний коефіцієнт покриття	$\geq 0,7$	0,08	0,03	0,02	0,16	0,75	923,11
2.3	Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	≥ 2	3,23	2,27	2,13	1,49	3,35	103,72
2.4	Коефіцієнт загальної платоспроможності	Збільшення	6,48	4,81	6,31	3,40	7,51	115,95
<i>3. Оцінка оборотності оборотних активів</i>								
3.1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	-	5392,0	6752,0	6047,0	8757,0	14888,0	276,11
3.2	Середньорічна вартість оборотних активів	-	2352,5	3077,0	3228,5	2964,0	5814,5	247,16
3.3	Коефіцієнт обертання оборотних активів	Збільшення	2,29	2,19	1,87	2,95	2,56	111,71
3.4	Коефіцієнт завантаження оборотних активів	Зменшення	0,44	0,46	0,53	0,34	0,39	89,52
3.5	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	Зменшення	157	164	192	122	141	90

Отже, дані таблиці 2.5 свідчать, що високоліквідні активи хоч і зростають, але тільки в 2022 році набрали необхідного значення для

перекриття найбільш термінових зобов'язань. Стосовно середньоліквідних та низьколіквідних активів, то їх величина цілком достатня для перекриття короткострокових та довгострокових зобов'язань. Коефіцієнт абсолютної ліквідності тільки в 2022 році набрав необхідного нормативного значення, та становив 0,61. В попередніх роках його рівень значно нижчий від нормативного, що, звичайно, було негативним явищем. По останнім показникам оцінки платоспроможності відбулися позитивні зміни. Коефіцієнт загальної платоспроможності, проміжний коефіцієнт покриття та коефіцієнт загальної ліквідності мають в досліджуваному періоді більші від нормативних значення. Коефіцієнт обертання оборотних активів зростає і в 2022 році склав 2,56, що на 11,71% більше за базовий. Збільшення даного коефіцієнта безпосередньо впливає на зменшення тривалості обертання оборотних активів, що є позитивною динамікою. В свою чергу коефіцієнт завантаження оборотних активів зменшується, що є наслідком росту чистого доходу господарства більшими темпами, ніж росту середньорічної вартості оборотних активів. Отже, можемо сміливо стверджувати, що ФГ «ЖУЛЕЙ» є платоспроможним та ліквідним.

Аналіз ділової активності підприємства полягає в дослідженні рівня і динаміки різноманітних показників обертання: коефіцієнтів обертання та тривалості обороту окремих видів активів і пасивів. Коефіцієнти обертання показують кількість оборотів відповідних видів активів і пасивів протягом календарного року. Їх збільшення (відповідно скорочення тривалості одного обороту) свідчить про прискорення оборотності активів і пасивів, а відтак - зростання ділової активності господарюючого суб'єкта.

Оцінку ділової активності ФГ «ЖУЛЕЙ» проведемо за даними таблиці 2.6. Як бачимо, загальний коефіцієнт обертання капіталу в 2022 році склав 0,93, що більше за базовий рік на 35,3%. Коефіцієнт обертання оборотних активів збільшився в звітному році в порівнянні з 2018 роком. Тривалість одного обороту оборотних активів зменшилося до 247 днів, що відмічається як позитивне явище. Аналогічна ситуація присутня по готовій продукції:

коефіцієнт обертання збільшується, відповідно й зменшується тривалість одного обороту. Це означає, що готова продукція не залежується на складах господарства, а швидко реалізовується, відповідно до цього користується попитом.

Таблиця 2.6

Оцінка ділової активності ФГ «ЖУЛЕЙ»

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відношення у % 2022 р. до 2018 р.
Загальний коефіцієнт обертання капіталу	0,69	0,71	0,61	0,77	0,93	135,30
Фондовіддача необоротних активів, грн.	0,81	0,87	0,74	1,00	1,16	143,54
Коефіцієнт обертання оборотних активів	0,98	1,05	0,89	1,04	1,46	148,74
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	367	344	402	347	247	67,30
Коефіцієнт обертання оборотних виробничих фондів та готової продукції і товарів	2,39	2,31	1,96	3,15	3,18	133,05
Тривалість одного обороту оборотних виробничих фондів, днів	151	156	184	114	113	74,83
Коефіцієнт обертання власного капіталу	0,81	0,87	0,74	1,00	1,16	143,54
Тривалість одного обороту власного капіталу, днів	446	415	486	359	311	69,73
Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості	62,34	211,00	287,95	47,98	42,66	68,43
Тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості, днів	6	2	1	8	9	150,00

Не можна не відмітити дані дебіторської заборгованості. Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості має чітко виражену тенденцію до зниження. Тривалість обороту дебіторської заборгованості збільшився і в 2022 році склав 9 днів, що є допустимим значенням і не знижують ділову активність ФГ «ЖУЛЕЙ».

Основним завданням комплексного (рейтингового) оцінювання фінансового стану господарства є аналіз результатів фінансово-господарської діяльності за попередній та поточний роки, виявлення факторів, які

позитивно чи негативно вплинули на використання прибутку, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, визначення фінансових результатів та рентабельності господарства, прийняття рішення про визначення структури балансу задовільною чи незадовільною, а господарюючий суб'єкт - платоспроможним чи неплатоспроможним.

Оцінимо фінансовий стан ФГ «ЖУЛЕЙ» за показниками: ефективно використання капіталу, забезпеченість власними оборотними коштами; ліквідність, платоспроможність та фінансова стійкість; рентабельність та прибутковість. Результати комплексного аналізу фінансового стану відображені в додатку В.

Аналіз комплексної (рейтингової) оцінки фінансового стану ФГ «ЖУЛЕЙ» свідчить про достатньо високі якісні показники. Так, коефіцієнт поточної ліквідності є значно більшим від нормативного значення та з роками тільки підвищується, рейтингова оцінка становить 10 балів, що є максимальним значенням. Коефіцієнт швидкої ліквідності має тенденцію коливань за 2018-2022 рр., але на 2022 рік значення рейтингу дорівнює 9. Період оборотності дебіторської заборгованості за досліджуваний період дещо зріс, але, як зазначалося вище, це викликано фінансово-економічною кризою в країні, що відмічається як негативний процес. Незважаючи на це ФГ «ЖУЛЕЙ» має рейтинг по періоду оборотності дебіторської заборгованості 10. Коефіцієнт фінансової незалежності також має рейтингову оцінку в 10 балів, оскільки зменшився та має низьке значення, що означає малу концентрацію залученого капіталу підприємством. Частка оборотних активів сформованих власними коштами зростає і це є позитивно, оскільки означає, що ФГ «ЖУЛЕЙ» при закупівлі необхідних оборотних активів в переважній більшості користується власними коштами. Рентабельність продажу теж має високу рейтингову оцінку. Простроченої дебіторської заборгованості за досліджуваний період в господарстві не виникало, що говорить про правильний підхід до реалізації. Також зріс показник зносу основних засобів за 2018-2022 рр., але має показник 10 за рейтингом, що

свідчить про досить непогане забезпечення господарства власними основними засобами.

Підсумовуючи викладене, можемо з впевненістю стверджувати, що фінансовий стан досліджуваного господарства є міцним з резервами до розвитку, але як і у кожного господарства є свої слабкі сторони.

Отже, наведена фінансово-економічна характеристика ФГ «ЖУЛЕЙ», підтверджує, що підприємство є ліквідним та платоспроможним, фінансово стійким, рентабельним та забезпеченим основними та оборотними засобами, а також виступає конкурентоспроможним господарством на ринку.

2.2. Характеристика організації роботи бухгалтерських служб та оцінка базових основ облікової політики господарства

Облікові процеси у фермерському господарстві «ЖУЛЕЙ» проходять в централізованій бухгалтерії, у складі двох співробітників: головний бухгалтер (виконує також функції економіста), який займається обліком основних засобів, обліком заробітної плати, розрахункових операцій, закриттям рахунків обліку доходів та витрат і визначенням фінансових результатів, а також бухгалтер з обліку касових операцій, товарно-матеріальних цінностей, виробництва та готової продукції, відображення інформації щодо стану банківського розрахункового рахунку.

Загальною організацією систем бухгалтерського та управлінського обліку здійснює головний бухгалтер господарства. Відповідно він же забезпечує дотримання господарством єдиних, встановлених державою, методичних засад ведення бухгалтерського обліку, формування та подання фінансової звітності у відповідні строки; організовує контроль за достовірним відображенням на бухгалтерських рахунках всіх господарських процесів; бере безпосередньо участь у підготовці матеріалів при випадках розкрадання чи псування матеріальних цінностей щодо відшкодування

збитків і нестач підприємству.

Для своєчасного складання бухгалтерської та фінансової звітності та оперативного аналізу її показників також бухгалтер розробляє графік документообігу та схему розподілу обов'язків між співробітниками.

Вся відповідальність за процес ведення обліку в фермерському господарстві «ЖУЛЕЙ» лягає на бухгалтерію. Сам бухгалтерський облік в господарстві побудований згідно лінійного принципу, за яким головному фахівцю підпорядкований інші обліковці. При кращих економічних умовах у обліковому відділі працювало і більше співробітників з більш вузьким поділом обов'язків, але на сьогодні значний сегмент облікової роботи на первинному етапі формує безпосередньо головний бухгалтер. Тому класичної побудови та використання лінійного принципу обліку на практиці на відбувається. Головним чином можемо його спостерігати на окремих ділянках, де обліком займається окремий фахівець, зокрема щодо обліку касових операцій, обліку витрат виробничої діяльності, відображення обліку оприбуткування та руху готової продукції й матеріальних цінностей, відображення в обліку інформації банківських документів щодо руху грошових коштів на розрахункових рахунках господарства.

Відповідно до чинного законодавства ключовою метою ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності співробітниками бухгалтерії є «отримання інформації для прийняття управлінських рішень і оцінки фінансового стану підприємства та результатів його діяльності, а також надання користувачам повної, правдива інформація» [47].

Для ведення господарського обліку діяльності в фермерському господарстві «ЖУЛЕЙ» використовується автоматизований (машинний) спосіб обробки інформації з частковим використанням ручної форми. Саме на відсутність повної автоматизації всіх сегментів обліку слід звернути особливу увагу в господарстві.

Слід зазначити, що в господарстві, як і в усіх інших вітчизняних підприємствах, порядок організації та ведення бухгалтерського обліку

безпосередньо визначає Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [16].

Відповідно в процесі планування та розробки системи бухгалтерського обліку для забезпечення власного облікового процесу господарство згідно наданих йому прав і можливостей самостійно:

- визначило облікову політику господарства;
- обрало форму бухгалтерського обліку як певної системи реєстрів, порядок і способи реєстрації та узагальнення інформації в них з дотриманням єдиних принципів, встановлених Законом;
- визначилося з порядком обліку особливостей своєї діяльності та технології обробки зібраних облікових даних;
- може розробляти систему і форми обліку, звітності та контролю операцій, визначати права працівників на підпис і засвідчення бухгалтерських документів;
- затверджувати правила документообігу та технологію обробки звітної інформації, а також додаткову систему рахунків бухгалтерського обліку та аналітичних реєстрів.

Облікова політика – «це сукупність принципів, методів і процедур, які використовує суб'єкт господарювання для підготовки та подання фінансової звітності» [20]. Основною метою облікової політики, на думку професора Л.М. Васільєвої, є «впорядкування самого облікового процесу в господарстві; забезпечення методологічного та методичного відображення майна, господарських операцій та кінцевих результатів; надання системності та цілеспрямованості обліку; підвищення ефективності бухгалтерського обліку» [8].

Формування облікової політики суто прагматичний захід, оскільки це впорядковує процес обліку, забезпечує правильність відображення господарських процесів й ефективність ведення бухгалтерського обліку. При визначенні облікової політики необхідно, перш за все, здійснити оптимальний вибір методів обліку амортизації основних засобів, списання

виробних запасів та розподілу накладних загальновиробничих витрат.

В фермерському господарстві «ЖУЛЕЙ» основи облікової політики встановлюють самостійно Наказом, підписаним керівником і головним бухгалтером, з обов'язковим відображенням по пунктах методичних засад побудови бухгалтерського обліку із зазначенням техніки його ведення формування статистичної та фінансової звітності, розкриття загальної організації роботи бухгалтерської служби. На сьогодні поточне законодавство дає змогу господарствам достатньо широкі права при формуванні основ облікової політики у власній діяльності.

У загальному вигляді облікову політику, на думку Васильєвої Л.М., можна трактувати як «вибір методик, прийомів і способів ведення обліку із наведених в нормативних документах з методології обліку в межах загальних правил і принципів його організації» [8].

Враховуючи обрані методи оцінки активів й зобов'язань облікова політика має здатність впливати на фінансові результати бізнесу. Прикладом цього впливу є застосування різних методів нарахування амортизації основних фондів, визначення способу оцінювання виробничих запасів чи обрання бази розподілу загальновиробничих витрат або методів розрахунку виробничої вартості продукції.

2.3. Документальний супровід й облікове забезпечення господарських операцій щодо дебіторської заборгованості господарства

Для контролю стану дебіторської заборгованості й моніторингу потенційно непередбачуваних наслідків щодо її неоптимізованого розміру, керівництву кожного підприємства в особі керівника та головного бухгалтера необхідно володіти чіткою та оперативною обліковою інформацією. Облікове забезпечення –це «сукупність усіх видів обліку, облікових процесів, об'єднаних у систему та спрямованих на задоволення інформаційних потреб

користувачів шляхом перетворення первинної інформації в узагальнюючу згідно з визначеними цілями» [9].

Однією з трьох складових облікового забезпечення і, можливо, найважливішою є система облікового забезпечення є бухгалтерського забезпечення, оскільки саме на даних бухгалтерського обліку ґрунтується аналіз й приймаються управлінські рішення. Загалом облікове забезпечення можна представити на малюнку 2.1.

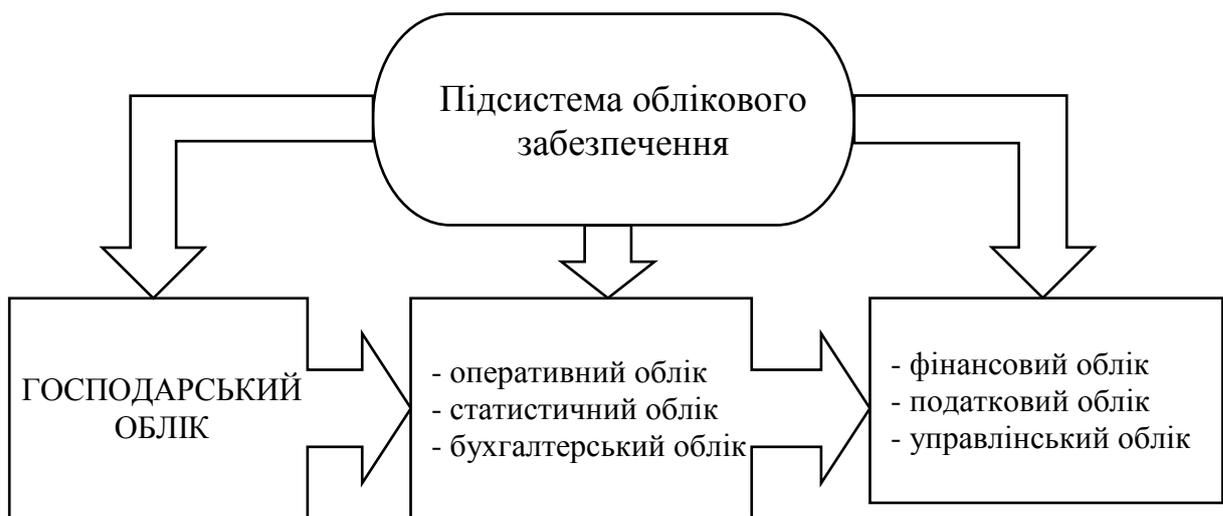

Рис. 2.1. Система облікового забезпечення господарства

Обов'язковою умовою функціонування обліково-аналітичного забезпечення є збір облікової інформації. Корисність інформації для управління визначається насамперед її якісними характеристиками: зрозумілістю, своєчасністю, суттєвістю, достовірністю, сутністю форми, нейтральністю, обачністю, повнотою, сумісністю, своєчасністю та економічною доцільністю. Облікова інформація лежить в основі бухгалтерського обліку та прийняття рішень. Формування інформації передбачає її збирання, реєстрацію, накопичення, систематизацію та обробку. На цьому етапі необхідно уникати помилок або вчасно їх виявляти та усувати, оскільки на цьому «початковому» етапі можливі виправлення.

Розглянемо всі аспекти облікового супроводу дебіторської заборгованості у ФГ «ЖУЛЕЙ» та виявимо слабкі місця.

Під час ведення обліку фермерське господарство «ЖУЛЕЙ» керується

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [16]. Оперативний облік дебіторської заборгованості налагоджений досить чітко, оскільки передбачає поточний контроль, збір даних, і відображення господарських операцій через первинні документи: договори, рахунки-фактури, акти виконаних робіт, чеки, векселі тощо. Недоліком у цьому сегментів можна вважати відсутність графіка документообігу й неавтоматизований складський облік, що суттєво ускладнює оперативність й контроль дебіторської заборгованості.

Статистичний облік спрямований на спостереження й аналіз конкретного явища з метою визначити якісні та кількісні зміни. Досліджуване господарство не веде статистичного обліку дебіторської заборгованості. Ми також вважаємо це недопрацюванням, оскільки аналіз дебіторської заборгованості дозволяє виявити закономірності її виникнення, погашення, дослідити й спрогнозувати розмір заборгованості і відповідно використовувати ці дані аналізу для прийняття рішень.

Бухгалтерський облік на підприємстві є обов'язковим видом обліку, оскільки на ньому будуються фінансові, податкові, статистичні та інші звіти, в яких використовується грошовий вимірник. У даному господарстві облік дебіторської заборгованості налагоджено чітко, оформлення первинних документів вчасне, синтетичний та аналітичний облік систематизує отримані дані за допомогою програми «1С». Фінансовий облік будується аналогічно, оскільки іноді ці поняття часто збігаються. Складання й оприлюднення фінансових результатів господарства відбувається своєчасно згідно вимог. Схему обліку дебіторської заборгованості представлено на рис. 2.2.

Податковий облік є системою обов'язкових форм і методів відображення платником податків результатів своєї господарської діяльності чи інших об'єктів, які пов'язані з визначенням податкового зобов'язання з окремих податках. Фермерське господарство «ЖУЛЕЙ» веде податковий облік відповідно до Податкового кодексу України. Формування податкових декларацій проходить автоматизовано через програмне облікове

забезпечення, що, в свою чергу, суттєво полегшує облік для бухгалтера та мінімізує кількість невимушених помилок. Відповідно управлінський облік дебіторської заборгованості виступає складовою частиною системи обробки й підготовки інформації щодо діяльності підприємства для внутрішніх управлінських потреб.

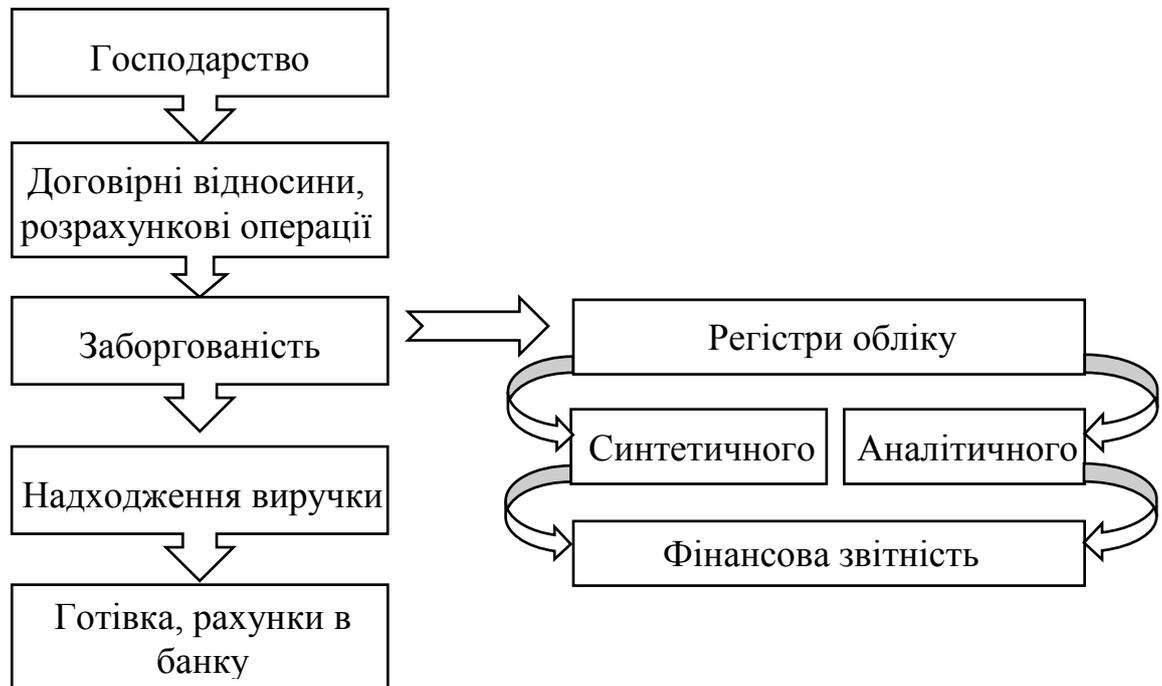

Рис. 2.2. Схема бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ»

Тут варто зазначити, що управлінський облік у ФГ «ЖУЛЕЙ» не ведуть. І хоча цей вид обліку не є обов'язковим, його впровадження має ряд переваг:

- управлінський облік виступає системою забезпечення прийняття «правильних рішень»;
- здатність планувати та «мислити на перспективу»;
- можливість аналізу підсистем обліку та надавати рекомендації щодо оптимізації їх роботи;
- проводити аналіз та досліджувати ризики;
- налагоджувати роботу між відділами та службами.

Складання графіку документообігу може стати початком впровадження управлінського обліку, адже він виступає інформаційною складовою. Також

відзначимо відсутність в господарстві положення про бухгалтерську службу, що не дозволяє ефективно контролювати діяльність бухгалтерії.

При веденні первинного бухгалтерського обліку ФГ «ЖУЛЕЙ» керується Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [16], відповідно до якого бухгалтерський облік господарських операцій необхідно вести на основі первинних документів, які фіксують факт проведення господарської операції. Причому складено такий документ має бути безпосередньо при події, а при неможливості – відразу після закінчення процесу. Завданням організації обліку є складання графіку документообігу із вказанням конкретних виконувачів, часу формування й передавання документації до архіву.

Під час реалізації ФГ «ЖУЛЕЙ» вступає у відносини з юридичними та фізичними особами - покупцями і замовниками, а отже – здійснює з ними розрахунки в певному порядку. Підставою для здійснення розрахунків за надані підприємством послуги є договір. У договорі вказується назва послуг, обов'язки компанії та послуг, а також порядок оплати. Також відображаються зобов'язання виконавця щодо обсягів і термінів відвантаження продукції (товарів). Особливо увагу в договорах приділяють ціні товару, умовам поставки, порядку оплати та умовам платежу, бо дані умови договору є істотними та необхідними при вирішенні спору в претензійному порядку.

При реалізації продукції бухгалтерія видає відповідний вихідний документ. Один екземпляр залишається в бухгалтерії і виступає підставою для відображення в облікових регістрах виникнення дебіторської заборгованості. На підставі первинних документів ведеться облік дебіторської заборгованості; вони свідчать про факт здійснення господарських операцій.

Основні первинні документи, що відображають виникнення та погашення дебіторської заборгованості, відображаються на рис. 2.3.

Продукція відпускається на підставі накладної. Накладна - це супровідний документ, який надається покупцю та містить номенклатурний

список, кількість й ціну, згідно якої вони будуть доставлені покупцеві, умови доставки та інформацію щодо відправника та отримувача.

Накладна виписується у двох примірниках: перший екземпляр передається підприємству, яке закуповує продукцію, як підстава для її отримання; другий залишається на складі і виступає підставою на списання реалізованої продукції.

Рис. 2.3. Первинні документи із розрахунків з покупцями й замовниками

Якщо Договір передбачає передплату, то покупцеві спочатку виставляється рахунок, на підставі якого здійснюється оплата продукції. Рахунок-фактура формується продавцем на покупця чи замовника згідно договору двома екземплярами - один застається в господарстві, інший

надається покупцеві. Відповідно до такого виставленого рахунку, де зазначаються реквізити підприємця-продавця, покупцем проводиться оплата. Звіряється підписом керівника, головного бухгалтера та скріплюється печаткою підприємства.

У разі доставки продукції покупцеві автомобільним транспортом формуються товарно-транспортні накладні, які чітко та належним чином оформлені записами, що містять підписи та печатку (штамп) одержувача, що засвідчує доставку продукції (товарів) до місця призначення. Товарно-транспортна накладна (ТН-1) - первинний документ, що призначено для списання товарних і матеріальних цінностей у відправника та оприбуткування їх у вантажоодержувача, проведення на складському, оперативному і бухгалтерському обліку, а також для розрахунків за транспортування вантажів та обліку виконання робіт.

Невід'ємною частиною ТТН є оформлений подорожній лист вантажного автомобіля (форма №2-ТН), до якого додається заповнена форма ТТН. Товарно-транспортна накладна складається підприємством на кожен рейс автомобіля й на кожного одержувача окремо в трьох примірниках:

- перший екземпляр зостається на підприємстві і є обґрунтуванням на списання товарно-матеріальних цінностей. Решта підписаних і примірників, завірених печатками (штампами), передаються водієві;

- другий примірник, який водій передає вантажоодержувачу, для якого він виступає підставою на оприбуткування ТМЦ;

- третій примірник разом із подорожнім листом вантажного автомобіля залишається у водія і є обґрунтуванням для обліку транспортування й розрахунку заробітної плати водію.

ФГ «ЖУЛЕЙ» виробляє і переробляє сільськогосподарську продукцію, тому на основі отриманих ТТН ведеться накопичувальна інформація у відомостях по кожному сільгоспвиробнику протягом поточного місяця або періоду (зазвичай 15 днів). Правильно оформлені документи - основа для покупців (замовників) для виконання своїх зобов'язань щодо здійснення

платежів. В господарстві оплата покупцями продукції зазвичай здійснюється безготівковим розрахунком або готівкою (до 10 тис. грн.). Тому вихідними документами для оплати є прибуткові касові ордери та інформація виписки з банку. Приймання готівки здійснюється касою підприємства за прибутковим касовим ордером, підписаним касиром. Особі, яка внесла гроші, видається квитанція до прибуткового касового ордера (який є відривною частиною), засвідчена підписом касира та печаткою підприємства. На поточний рахунок господарства зараховуються кошти, отримані від покупців за реалізовану продукцію в рахунок погашення заборгованості. Кожна операція за цим рахунком відображається в хронологічному порядку в банківській виписці, яка щоденно передається банком.

Покупці та замовники зобов'язані виконувати умови договорів щодо внесення платежів на відповідні договірні суми у встановлений термін, але можуть виникати непередбачені обставини, що перешкоджають вчасному виконанню зобов'язань чи їх виконанню зовсім. До таких обставин відносять: тимчасова чи стійка фінансова неплатоспроможність; банкрутство; форс-мажор (обставини непереборної сили).

Внаслідок несвоєчасної оплати покупців виникає сумнівна заборгованість, задля покриття якої господарство формує резерв сумнівних боргів. При настанні форс-мажорних обставин (військові дії, пожежі, повені тощо) під час транспортування виникають ситуації часткової чи повної втрати товару, пошкодження, знищення тощо. При обліку розрахунків з покупцями й замовниками слід також вказувати на можливі порушення та розбіжності, що виникають під час доставки продукції. При виявленні порушень і розбіжностей у розрахунках з покупцями й замовниками використовуються документи, перелік яких наведено на рис. 2.4.

Підприємство відображає реалізацію у момент безпосереднього відвантаження продукції чи оформлення актів виконаних робіт (послуг). А оплата покупцями свої зобов'язань здійснюється зазвичай вже після факту відвантаження продукції чи надання послуг.

Направлення працівників ФГ «ЖУЛЕЙ» у відрядження затверджується керівником підприємства з оформленням наказу, в якому зазначаються: пункт призначення, назва підприємства чи організації, куди відряджається працівник, тривалість і мета відрядження, та видається відповідне посвідчення.

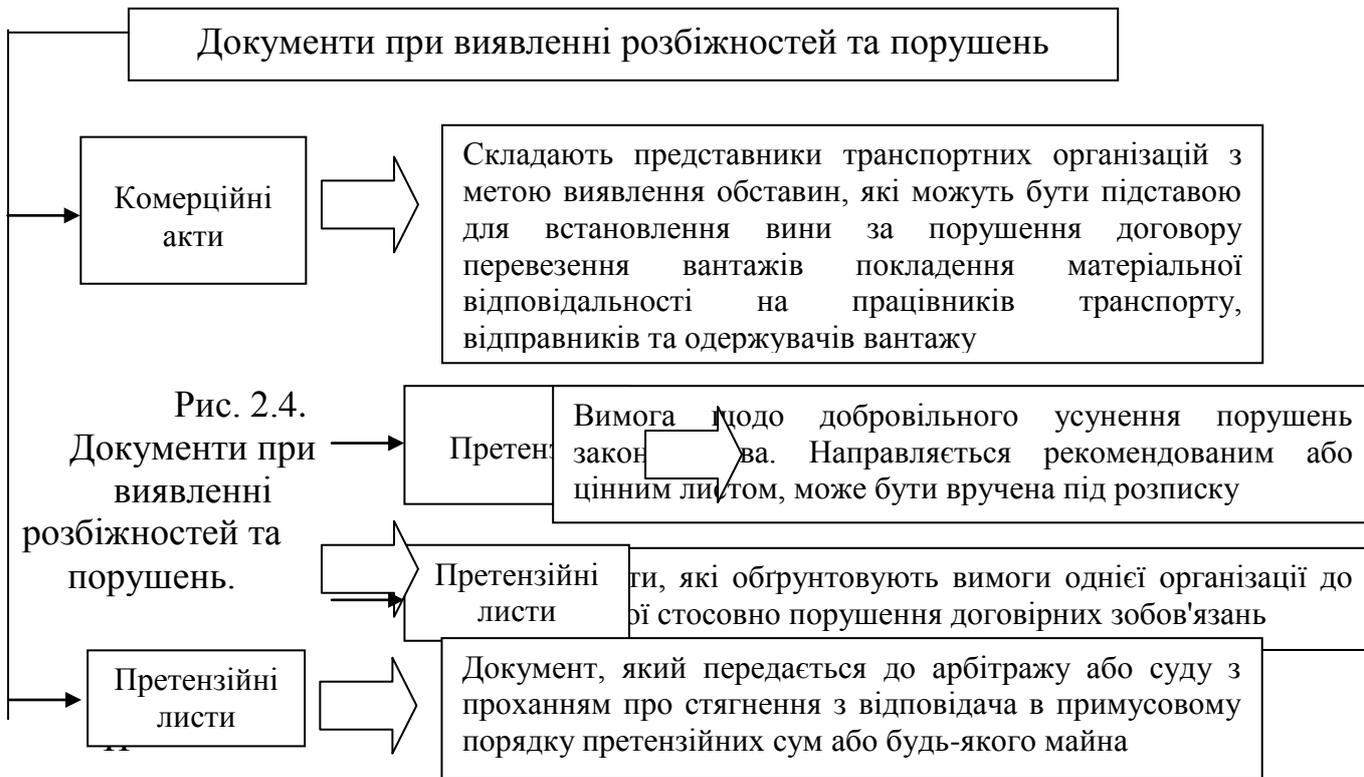

Рис. 2.4.
Документи при виявленні розбіжностей та порушень.

освідчення про відрядження є документом, який видається співробітнику на підставі наказу чи розпорядження керівника для виконання службових доручень поза місцем роботи. На підприємстві ведуться спеціальні журнали з обліку працівників, які виїжджають у відрядження, і співробітників, які прибувають із відрядження. На підставі наказу керівника підзвітним особам видається готівка, оформлена ВКО. На посвідченні про відрядження робиться відмітка про суму виданої передоплати.

Після відрядження в установлені терміни співробітники подають до бухгалтерії ФГ «ЖУЛЕЙ» авансовий звіт, і прикладають всі підтверджуючі документи: акти закупівлі чи акти на списання представницьких витрат згідно встановлених норм з додаванням відповідних чеків, квитанцій, рахунків магазинів, залізничних та інших проїзних квитків, рахунків кафе,

ресторанів чи за проживання в готелях тощо. Обов'язковим елементом авансового звіту є затвердження підписом керівника підприємства чи особи, уповноваженої ним, щодо затвердження даної суми витрат.

ФГ «ЖУЛЕЙ» не використовує графіки документообігу, що негативно впливає на процес організації документального оформлення операцій з обліку дебіторської заборгованості. Хоча більшість документів заповнюється автоматично, що значно спрощує їх обробку та складання. Первинні документи та регістри бухгалтерського обліку, що пройшли обробку, бухгалтерська звітність і баланси повинні бути передані в постійний архів підприємства. Тривалість зберігання документів різна, та господарство дотримується термінів зберігання документів, щоб уникнути непорозумінь.

Щодо синтетичного обліку дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ», його організовано відповідно до вимог П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [25]. На підставі «Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» [37], затвердженого наказом МФУ від 30 листопада 1999 р. № 291 підприємством розроблено робочий план рахунків.

Синтетичний облік всієї поточної дебіторської заборгованості в ФГ «ЖУЛЕЙ» ведеться на 36 рахунку «Розрахунки з покупцями та замовниками» й 37 рахунку «Розрахунки з різними дебіторами». В дебеті 36 рахунку показують реалізаційну вартість наданих послуг з урахуванням податку на додану вартість. В кредиту - сума платежів, що надійшли на рахунок підприємства в установах банків, до каси чи інші види платежів. На рахунку відображається борги покупців і замовників за отримані послуги.

Для синтетичного обліку ПДВ на підприємстві використовується субрахунок 641 «Податкове зобов'язання». Для обліку доходів використовується субрахунок 701 «Дохід від реалізації готової продукції». Кошти за надані послуги перераховуються на розрахунковий рахунок підприємства у разі безготівкового розрахунку або в касу у разі погашення заборгованості готівкою. Для відображення таких операцій

використовуються рахунки 301 «Готівка» та 311 «Рахунки в банках».

Надаючи послуги, ФГ «ЖУЛЕЙ» отримує дохід, внаслідок чого виникає податкове зобов'язання. На суму відвантаженої продукції та нарахованого податкового зобов'язання господарство складає бухгалтерські проводки, наведені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Типова кореспонденція з обліку розрахунків з покупцями і замовниками за продукцію ФГ «ЖУЛЕЙ»

№ з/п	Зміст операції	Д-т	К-т	Сума (грн)
1	Відвантажено продукцію покупцям	36	70	48 000
2	Нараховане податкове зобов'язання з ПДВ	70	641	8 000
3	Списано собівартість продукції	90	26, 27	32 000
4	Оплата дебіторської заборгованості	30,31	36	48 000

Рахунок 37 призначений вести облік щодо поточної дебіторської заборгованості з різними дебіторами та виданих авансів, нарахованих доходів, претензій, відшкодування заподіяної шкоди, позик членів кредитних спілок та інших операцій. Дебет 37 рахунку показує виникнення дебіторської заборгованості, при цьому кредит - погашення чи списання такої заборгованості. Стосовно аналітичного обліку, то він ведеться по кожному дебітору у розрізі видів заборгованостей, строків її виникнення та погашення. Типова кореспонденція з обліку розрахунків з різними дебіторами наведена в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Типова кореспонденція з обліку розрахунків з різними дебіторами

№ з/п	Зміст господарської операції	Д-т	К-т	Сума
1.	Перераховано постачальнику аванс за паливо	371	311	52000
2.	Повернено не використані підзвітні кошти	301	371	980
3.	Надійшли кошти від виставленої претензії	311	374	8700
4.	Видано кошти підзвіт	372	301	560
5.	Списано витрати на відрядження агронома	23	372	1640
6.	Утримані із заробітної плати суми, не повернені своєчасно підзвітною особою	66	372	560

Складовою частиною синтетичного обліку поточної дебіторської заборгованості є облік резервів сумнівних боргів. Для цього Планом рахунків передбачено 38 рахунок «Резерв сумнівних боргів» та 944 рахунок «Сумнівні та безнадійні борги». Одним із способів поступового вирахування безнадійних боргів є розрахунок резервів сумнівних боргів. Його формування пояснюється необхідністю оцінки, яка може бути отримана від їх продажу або використання. П(С)БО № 10 «передбачає три методи розрахунку резервів сумнівних боргів» [25], а саме:

- за платоспроможністю окремих боржників;
- на класифікацією дебіторської заборгованості за строком її погашення;
- за часткою визнаної безнадійної заборгованості від реалізації продукції чистому доходу.

Підприємство використовує перший названий метод розрахунку резерву сумнівних боргів - визначення розміру резерву виходячи із платоспроможності окремих боржників. ФГ «ЖУЛЕЙ» під час складання фінансової звітності вивчає платоспроможність кожного боржника та виводить для них індивідуальний коефіцієнт сумнівності, який потім визначає суму резерву по цій заборгованості. Сума резерву по кожному дебітору становитиме загальну суму резервів сумнівних боргів господарства. У цьому випадку розраховуються такі показники:

- відсоток безнадійної заборгованості (ВБЗ) на оплату дебіторської заборгованості по кожному боржнику за попередні періоди;
- сума дебіторської заборгованості (СДЗ) за звітний період.

Резерв сумнівних боргів (РСБ) розраховується за формулою (2.1).

$$РСБ = ((ВБЗ \times СДЗ) / 100) \times n, \quad (2.1)$$

де n – кількість дебіторів-боржників підприємства.

При застосуванні цього методу визначення коефіцієнта сумнівності є досить суб'єктивним, бо платоспроможність кожного окремого боржника можна вивчити лише приблизно.

Інформація щодо суми нарахованого резерву сумнівних боргів можемо знайти у звіті за відповідний період про фінрезультати у статті інших операційних витрат. Для цілей обліку резерву сумнівних боргів на підприємстві використовується рахунок 38, за кредитом якого показано формування резерву у кореспонденції з рахунками витрат, а за дебетом – списуються сумнівні борги. Аналітичний облік рахунку 38 висвітлюють у розрізі окремих дебіторів. Типова кореспонденція обліку резерву сумнівних боргів ФГ «ЖУЛЕЙ» наведена в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Типова кореспонденція обліку резерву сумнівних боргів ФГ «ЖУЛЕЙ»

№ з/п	Зміст господарської операції	Д-т	К-т	Сума
1.	Нарахування в балансі резерву сумнівних боргів	944	38	134500
2.	Погашення безнадійної дебіторської заборгованості з використанням резерву	38	36	16400
3.	Погашення безнадійної дебіторської заборгованості іншими операційними витратами	944	36	16400
4.	Списання з балансу безнадійної дебіторської заборгованості, при не закінченому терміні позовної давності	071	–	11200
5.	Відшкодування безнадійної дебіторської заборгованості	311	716	11200
6.	Кінцеве закриття безнадійної дебіторської заборгованості при відшкодуванні або при закінченні строку обліку даної заборгованості	–	071	11200

Аналітичний облік дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ» ведеться по кожному боржнику. При простому використанні програми «1С» бухгалтер здатний обійтися веденням тільки синтетичного обліку. Побудова аналітичного обліку в цілому повинна забезпечувати отримання інформації щодо заборгованості, за якою ще не настав термін оплати, а також про несплачену вчасно заборгованість. Для цього в програмі ведуться довідники об'єктів аналітичного обліку (субрахунки): для ТМЦ, покупців (контрагентів). Довідники заповнюються в міру введення операцій. Програма показує аналітичні дані в кількісному (за наявності) та грошовому виразі.

При цьому формується ряд документів, що відображають стан розрахунків з покупцями й замовниками. Видаються такі документи:

- баланс за рахунками 36 і 37, який містить дані про залишки та обороти об'єктів обліку;
- картка субконто - містить усі операції за даним об'єктом обліку;
- аналіз рахунку за субконто - кореспонденція з відповідними рахунками кожного об'єкта обліку;
- аналіз субконто - відображення всіх операцій з використанням даного субконто;
- обороти між субконто - показники оборотів між одним субконто одного типу та одним або кількома субконто іншого типу.

Таким чином, можна дійти висновку, що організація обліку дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ» знаходиться на належному рівні. Бухгалтерія підприємства документально фіксує всі операції щодо договірної роботи й безпосереднього надання послуг. Аналітичний облік заборгованості споживачів послуг висвітлено по кожному дебітору. Підсумовуючи, зазначимо, що облікове забезпечення поєднує в собі всі види господарського обліку. Загалом як синтетичний облік, так і алгоритм визнання й оцінки дебіторської заборгованості відповідають чинному законодавству. Провівши спостереження за станом облікового процесу ФГ «ЖУЛЕЙ», бачимо, що оперативний, бухгалтерський, фінансовий та податковий облік функціонують належним чином. Проте існують деякі організаційні недоліки, які можуть вплинути на якість облікової інформації. Статистичний та управлінський облік в господарстві не налагоджений, що можна вважати недопрацюванням.

2.4. Напрями оптимізації формування облікової інформації з дебіторської заборгованості на підприємстві

Інформаційні ресурси на сучасному етапі стали невід'ємним фактором

зростання економічного добробуту підприємства. Використання достовірної інформації має значний позитивний ефект - на її основі формується ефективне обліково-аналітичне забезпечення, що сприяє ефективному управлінню.

Джерелами інформації про дебіторську заборгованість є первинні документи, дані синтетичного та аналітичного обліку, фінансова звітність. Використовуючи інформацію, ви можете отримати багато даних про дебіторську заборгованість: визначити структуру дебіторської заборгованості; умови навчання; стан заборгованості; причини утворення та характер погашення заборгованості; забезпечення дебіторської заборгованості.

Дослідження інформаційних систем підприємства показало, що, з одного боку, частина інформації є надлишковою, а з іншого боку, необхідної інформації недостатньо. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що питання достовірності та якості обліково-аналітичної інформації залишається актуальним. У зв'язку з цим керівництву необхідно відійти від старої системи «концентрації на бухгалтерському обліку» і думати наперед, використовуючи аудит, планування та аналіз. Бухгалтерія повинна взаємодіяти з керівництвом, і цей підхід також охоплює аспект дебіторської заборгованості.

В умовах ринкової економіки обліково-аналітична інформація повинна відповідати певним вимогам, зокрема:

1. інформація має бути корисною для широкого кола користувачів - зовнішніх і внутрішніх;
2. інформація повинна бути гнучкою, щоб її можна було використовувати при прийнятті рішень;
3. сучасна обліково-аналітична інформація повинна носити не лише інформаційний, а й економічний характер;
4. інформація повинна мати на меті надання прогнозів на майбутнє.

Перш за все, для підвищення якості обліково-аналітичної інформації

необхідно усунути недоліки в організації обліку дебіторської заборгованості, які були описані в другому розділі роботи. Починати потрібно з початкової ланки - організації, адже саме там закладаються основи побудови «правильного» обліку, який дозволить отримати достовірну, якісну інформацію про дебіторську заборгованість.

Важливим аспектом у формуванні обліково-аналітичної інформації про дебіторську заборгованість є її класифікація, оцінка та визнання, науковий підхід до її визначення. У цьому питанні є багато протиріч, оскільки немає єдиного тлумачення терміну «дебіторська заборгованість», а також єдиної класифікації. Практична розробка єдиної класифікації та єдиної інтерпретації могла б сприяти більш доцільному формуванню та функціонуванню обліково-аналітичної системи ФГ «ЖУЛЕЙ». Також значним кроком у підвищенні якості інформації є зв'язок з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. Це стосується їх використання в національному обліку, зменшення протиріч між аспектами міжнародних і національних стандартів. Це допоможе зменшити розбіжності, вивести бухгалтерський облік на новий «міжнародний рівень» і вдосконалити існуючу «національну» систему.

Сучасною перспективою вдосконалення обліково-аналітичної інформації може стати впровадження на підприємстві нової форми звітності - інтегрованої. Оскільки традиційна фінансова звітність часто не відображає реальної вартості сучасних підприємств і не дає цілісного уявлення про їх діяльність, відображаючи лише окремі аспекти, виникає нагальна потреба у появі та формуванні нової інтегрованої звітності.

Метою інтегрованої звітності є «надання інформації, яка дозволяє зацікавленим користувачам оцінити здатність підприємства генерувати майбутні економічні вигоди протягом визначеного періоду часу» [7]. Він орієнтований на стратегічний курс і перспективи на майбутнє. Інтегрована звітність в основному використовується для потреб управління. На сучасному етапі інтегрована звітність не використовується або мало

використовується у вітчизняному «бухгалтерському просторі»; немає його чітких форм і структури. Проте запровадження такої форми звітності має свої переваги:

- звітні дані краще відповідають потребам інвесторів;
- постачальники інформації мають доступ до більш точних нефінансових даних;
- вищий рівень довіри у відносинах з ключовими стейкхолдерами;
- кращі рішення щодо розподілу ресурсів, включаючи скорочення витрат.

Розрахунки з покупцями і замовниками є найважливішим напрямком бухгалтерської роботи, оскільки на цьому етапі формується основна частка доходів і грошових надходжень підприємств. А калькуляція є одним із найбільш масових явищ у господарському житті будь-якого підприємства. Здійснюючи безперервний виробничий процес, кожне підприємство, з одного боку, закуповує сировину, матеріали, паливо, тару, товари, а з іншого – реалізує готову продукцію. Несвоєчасні розрахунки створюють взаємну заборгованість між виробником і споживачами продукції, призводять до несвоєчасної виплати заробітної плати готівкою, що викликає невдоволення працівників і погіршує соціальне становище.

Важливою умовою успішного функціонування виробничо-господарських зв'язків між підприємствами сільського господарства та сфери послуг є раціональне використання системи безготівкових розрахунків. Загроза кризи неплатежів потребує підвищення облікової дисципліни суб'єктів господарювання.

Первинним документом для розрахунків з покупцями і замовниками є договір, який в сучасних умовах є важливим об'єктом контролю та регулювання бухгалтерського обліку діяльності підприємств. Вважаємо, що при укладанні договору ФГ ЖУЛЕЙ» особливу увагу необхідно приділити його істотним умовам. Основними ознаками суттєвості договору як об'єкта бухгалтерського нагляду є його предмет, ціна, форма оплати та санкції у разі

протиправної поведінки або порушення умов договору. Істотні умови господарського договору відображають інтереси його сторін і можуть бути загальними та особистими. Таким чином, договірна ціна виражає загальний інтерес суб'єктів договірних відносин.

Отже, істотні умови - це «перелік окремих ознак господарського договору, що виражають інтереси його укладачів і сукупність яких здатна забезпечити перехід від можливості до дійсності» [9]. Визнання господарського договору об'єктом бухгалтерського обліку потребує розробки способів його відображення в системі бухгалтерського обліку.

Враховуючи викладене, на нашу думку, облік господарських договорів комерційного змісту в ФГ «ЖУЛЕЙ» необхідно вести на рахунках позабалансового обліку 031 «Договірні зобов'язання» та 032 «Договірні права», де договори повинні відображатися з моменту набуття ними юридичної сили. Основною ознакою, що визначає прийоми та способи відображення господарських договорів на позабалансових рахунках, є врахування таких умов договору, як спосіб розрахунків: повна попередня оплата, часткова попередня оплата, оплата після отримання продукції (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Порядок відображення договірних відносин з обліку розрахунків з покупцями та замовниками на позабалансових рахунках ФГ «ЖУЛЕЙ»

Зміст операції	Рахунок «Договірні зобов'язання» 031		Рахунок «Договірні права» 032	
	Д-т	К-т	Д-т	К-т
<i>1. Спосіб оплати: оплата після одержання продукції</i>				
Укладено договір	-	44600	44600	-
Одержано товар	-	-	-	44600
Здійснено оплату	44600	-	-	-
<i>2. Спосіб оплати: часткова передплата</i>				
Укладено договір	-	44600	44600	-
Перераховано аванс	25500	-	-	-
Одержано товар	-	-	-	44600
Здійснено остаточний	19100	-	-	-

розрахунок				
<i>3. Спосіб оплати: повна передплата</i>				
Укладено договір	-	44600	44600	-
Здійснено передплату	44600	-	-	-
Одержано товар	-	-	-	44600

Доцільно використовувати реєстратори розрахунків з кожним покупцем або замовником окремо, що дасть змогу вести більш інформативний та прозорий облік та можливість оперативно контролювати стан розрахунків з покупцями та замовниками.

В ФГ ЖУЛЕЙ» відсутній поточний систематичний облік претензій, що ускладнює контроль за правильністю розрахунків з покупцями та замовниками, призводить до пропуску встановлених банком термінів часткової або повної відмови в оплаті через невиконання дотримання умов договорів поставки та виникнення інших порушень договірної дисципліни.

Для усунення цих недоліків пропонуємо використовувати картку оперативного обліку розрахунків з покупцями та замовниками (додаток Е). Записи в цій картці повинен регулярно робити головний бухгалтер, який веде облік банківських операцій. Підставою для відображення в картці є розрахункові, платіжні та банківські документи. Ведення картки оперативного обліку вимагає незначних додаткових витрат праці працівників бухгалтерії, але стає можливим підвищити контрольні функції обліку та поліпшити стан розрахунків, запобігти штрафам за порушення облікової дисципліни.

Також одним із недоліків організації розрахунків в господарстві не оперативність формування резерву сумнівних боргів, при тому що П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» передбачає відображення в балансі дебіторської заборгованості за товари, послуги чи роботи «за чистою вартістю реалізації, яка розрахована як різниця між первісною показником вартості дебіторської заборгованості й сумою резерву сумнівних боргів» [25].

Найбільш доцільним, на нашу думку, все ж таки є формування резерву

на підставі платоспроможності окремих боржників, що передбачає аналізування платоспроможності за попередні роки кожного з контрагента. В такому випадку сума резерву сумнівних боргів розраховується за відсотком безнадійної заборгованості до сплаченої дебіторської заборгованості кожним контрагентом та відповідної суми дебіторської заборгованості за даний період.

Однак зауважимо, що в цьому методі є і деякі дискусійні аспекти. Маємо на увазі розрахунок коефіцієнта сумнівності, що базується на визначенні платоспроможності окремих боржників. При збільшенні обсягу сумнівної дебіторської заборгованості й, відповідно, загальної кількості боржників, розрахунки за цим методом досить трудомісткі, а якісне визначення платоспроможності дебіторів із врахуванням специфічності підприємства суб'єктивне і складне. Але в умовах сьогодення та військово-політичної невизначеності очікувати дисциплінованих проплат дебіторами та відсутності дебіторської заборгованості як такої напевне не слід. Тому в будь-якому випадку контроль за цим аспектом вимагатиме більше часу та зусиль зі сторони як обліковців, так і управлінців господарства.

Висновки до розділу 2

Другий розділ кваліфікаційної роботи присвячено обліково-аналітичному дослідженню фермерського господарства «ЖУЛЕЙ». На даному етапі було проаналізовано:

- фінансово-економічну ситуацію на підприємстві, а саме визначено майновий стан господарюючого суб'єкта, проаналізовано капітал, забезпеченість основними засобами та їх функціональний стан. На основі фінансових результатів підприємства оцінено фінансову стійкість підприємства, ліквідність, платоспроможність та ділову активність;

- проведено характеристику організації бухгалтерської служби та

оцінка облікової політики, визначено форму ведення обліку;

- досліджено принцип документування господарських операцій з обліку дебіторської заборгованості, ведення синтетичного та аналітичного обліку на даній ділянці;

- запропоновано заходи з покращення якості обліково-аналітичної інформації.

Організація обліку дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ» знаходиться на належному рівні. Бухгалтерія підприємства документально фіксує всі операції щодо договірної роботи й безпосереднього надання послуг. Аналітичний облік заборгованості споживачів послуг висвітлено по кожному дебітору. Оперативний, бухгалтерський, фінансовий та податковий облік функціонують належним чином. Проте існують деякі організаційні недоліки, які можуть вплинути на якість облікової інформації. Статистичний та управлінський облік в господарстві не налагоджений, що можна вважати недопрацюванням.

Не зважаючи на задовільний стан організації та ведення обліку фермерського господарства «ЖУЛЕЙ» нами виявлено ряд недоліків:

- відсутність графіку документообігу;
- недосконалість Наказу «Про облікову політику» щодо дебіторської заборгованості»;
- застарілість та відсутність деяких посадових інструкцій;
- відсутність положення «Про бухгалтерську службу» та «Про ведення діловодства»;
- не оперативний розрахунок резерву сумнівних боргів;
- відсутність «активного» контролю та прогнозування дебіторської заборгованості.

Обґрунтовано ведення обліку господарських договорів комерційного змісту в ФГ «ЖУЛЕЙ» на рахунках позабалансового обліку 031 «Договірні зобов'язання» та 032 «Договірні права», де договори повинні відображатися з моменту набуття ними юридичної сили.

Запропоновано використовувати картку оперативного обліку розрахунків з покупцями та замовниками. Записи в цій картці повинні робитися регулярно. Підставою для відображення в картці є розрахункові, платіжні та банківські документи. Ведення картки оперативного обліку вимагає незначних додаткових витрат праці працівників бухгалтерії, але стає можливим підвищити контрольні функції обліку та поліпшити стан розрахунків, запобігти штрафам за порушення облікової дисципліни.

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ГОСПОДАРСТВА

3.1. Аналіз стану й структури дебіторської заборгованості господарства

В умовах сьогодення конкуренція є важливим елементом економіки, тому, щоб продати більше товарів і послуг, підприємства використовують «попередню оплату». Це, у свою чергу, створює борг і ризик несплати. Оскільки дебіторська заборгованість є значною частиною оборотного капіталу, вона повинна бути предметом аналізу та дослідження. Особливу увагу необхідно приділити вивченню динаміки, структури, складу та причин виникнення.

Аналіз дебіторської заборгованості, її складу та структури переслідує такі цілі:

- аналіз частки певного виду дебіторської заборгованості в загальних активах підприємства;
- вивчення складу заборгованості, виявлення існуючих видів на підприємстві;
- оцінка обґрунтованості розміру дебіторської заборгованості;
- правильне оформлення дебіторської заборгованості;
- розрахунок показників ліквідності;
- визначення впливу дебіторської заборгованості на фінансові результати діяльності підприємства.

Дослідивши у другому розділі фінансово-економічний стан ФГ «ЖУЛЕЙ», перейдемо до аналізу дебіторської заборгованості підприємства. Джерелами для аналізу дебіторської заборгованості є аналітичні та бухгалтерські дані, дані фінансової звітності підприємства. Поглянемо на структурний склад дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ». Визначимо швидкість зміни, а також питому вагу кожного виду заборгованості у

загальній вартості активів, відхилення у відсотках у 2022 році порівняно з 2018 роком. Для цього скористаємося даними таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Структурний склад дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ»

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відношення у % 2022 р. до 2018 р.
Оборотні активи, тис. грн.	2542,0	3612,0	2845,0	3083,0	8546,0	336,19
Поточна дебіторська заборгованість, тис. грн.	45,0	19,0	23,0	342,0	356,0	791,11
Питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах (%)	1,8	0,5	0,8	11,1	4,2	+2,4 в.п.
Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості, тис. грн.	86,5	32	21	182,5	349	403,47

За даними таблиці можна зробити висновок про темпи зростання поточної дебіторської заборгованості у фермерському господарстві «ЖУЛЕЙ». За аналізований період найбільшого значення розмір дебіторської заборгованості в господарстві досяг у 2021 і, безумовно, у 2022 роках. На останній досліджуваній період цей показник становив 356 тис. грн., що в свою чергу майже у вісім разів перевищує показники 2018 року. Приблизно таку ж динаміку ми спостерігаємо і щодо середньорічної величини поточної дебіторської заборгованості, зокрема її показник також зростав і досяг 349 тис. грн. у 2022 році, що більше базового у 2018 року в 4 рази.

Помітне значне збільшення вартості оборотних активів господарства, яке на кінець 2022 року склало 8546 тис. грн., що майже в 3,36 рази більше за 2018 рік. І це можна пояснити. Адже низькі закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію, в першу чергу через зламани шляхи постачання і як результат суттєве здороження логістики, та низькі можливості вивезення такої кількості аграрної продукції, змусили виробників, в тому числі й досліджуване господарство, залишити в себе на складах велику частину врожаїв. Саме це викликало найбільший стрибок

зростання вартості оборотних активів на балансі господарства, хоча значний вплив мали і здороження виробничих запасів як головних складових витрат процесу вирощування в рослинництві.

Окремо слід зауважити і щодо такого показника як питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах. У 2018 році ця частка складала 1,8%, пікового показника досягла у 2021 році, а на останній рік дослідження складала 4,2%, що на 2,4 в.п. більше базового. При цьому варто відмітити за цей же період більш ніж триразове зростання вартості оборотних активів загалом, що в деякій мірі пов'язано з інфляційними процесами та переоцінкою, і в основному дооцінкою оборотних активів, які вже перебували на балансі господарства.

Можемо сказати, що з одного боку зростання показників дебіторки може бути зумовлено збільшенням кількості покупців, а з іншого зниженням їх платоспроможності. Зрозуміло на це вплинула перш за все військово-політична ситуація в країні та невизначеність, навіть з точки зору постійних покупців й замовників, які ж виступають переробниками в наступних ланках життєвого циклу продукції на шляху до кінцевого споживача.

Також важливо відмітити відсутність на балансі господарства довгострокової дебіторської заборгованості, що говорить про відсутність договорів реалізації зі значним терміном погашення більше одного року.

Наступним етапом аналізу дебіторської заборгованості фермерського господарства «ЖУЛЕЙ» є розрахунок таких коефіцієнтів, як:

- оборотність дебіторської заборгованості;
- коефіцієнт оборотності протягом періоду погашення в днях;
- коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості.

Власне, ці показники характеризують, наскільки злагоджена взаємодія між контрагентами та господарством, скільки часу потрібно, щоб господарство повернуло свої кошти, і як швидко борг перетворюється на готівку чи збільшення поточного банківського рахунку. Для аналізу цих характеристик використаємо дані таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Коефіцієнти для аналізу дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ»

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відношення у % 2022 р. до 2018 р.
Поточна дебіторська заборгованість, тис. грн.	45,0	19,0	23,0	342,0	356,0	791,11
Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості, тис. грн.	86,5	32	21	182,5	349	403,47
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	5392,0	6752,0	6047,0	8757,0	14888,0	276,11
Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості	62,34	211,00	287,95	47,98	42,66	68,43
Тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості, днів	6	2	1	8	9	150,00

На основі цих результатів можна зробити висновок, що найбільша оборотність дебіторської заборгованості помітна в 2019 та 2020 роках, в цей період господарство максимально збільшило оборотність дебіторської заборгованості, що в свою чергу знижує ризик неповернення. Загалом коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує швидкість, з якою реалізована продукція перетворюється на грошову масу. У нормі цей показник повинен мати тенденцію до зростання. У ФГ «ЖУЛЕЙ» даний показник за цей час суттєво низився, хоча свого пік у 287,95 він досяг у 2020 році, і на кінець 2022 року склав 42,66. Це на 31,57% менше базового показника, хоча і цілком аргументовано пояснюється суттєвим впливом військово-політичною ситуацією в країні, зростанням інфляції, зламаними логістичними шляхами і як наслідок здороженням логістики, та відповідною реакцією на це кінцевих споживачів, а отже і посередників.

Порівняно з 2018 роком тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості у 2022 році збільшилася у півтори рази на 3 дні, але загальний показник склав тільки 9 днів, що є позитивним результатом

управління та обліку. Можемо зробити висновок, що господарство в основному працює за передплатою або одночасним розрахунком при відвантаженні продукції. При цьому варто зауважити, що нормативний показник таких оборотів у сільському господарстві складає 75 днів. Тому з впевненістю можемо стверджувати про якісне управління дебіторською заборгованістю та господарством в цілому.

Отже, аналіз дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ» показав, що в цілому її стан на підприємстві є задовільним. Найбільш позитивні показники оборотності та терміну погашення спостерігались у 2019 та 2020 роках. Простроченої та безнадійної заборгованості на підприємстві не виявлено; основний вид - дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги.

При цьому вже можемо говорити про деякі тенденції цього 2023 року. Зокрема відчувається вплив різних чинників на процес реалізації, зокрема постійні зміни у попиті на конкретну дату призводять до суттєвих коливань в ціноутворенні на ринку. Покупці з кращою ціною воліють збільшити період оплати за відвантажену продукцію, не бажаючи оплачувати власними коштами, а чекають вже повного розрахунку з ними і вже потім розраховуються самі за дану поставку. Інші покупці пропонують розрахуватися відразу при відвантаженні продукції, але при цьому пропонують суттєво гірші умови ціни. Виробники змушені були реалізовувати свою продукцію навіть під товарне кредитування посередників, оскільки потрібно було звільняти складські приміщення під нові врожаї, або ж продавати за заниженими цінами. Це значно зменшить оборотність дебіторської заборгованості вже в поточному році.

Аналіз дебіторської заборгованості має велике значення для контролю та прийняття рішень. Дані, отримані в результаті аналізу, можуть знадобитися не тільки для внутрішнього використання, але і для задоволення інформаційних потреб власників або інвесторів, а в аграрному секторі до таких ще й відносять безпосередніх власників землі, які здають її в оренду господарству.

3.2. Оптимізація функціонування обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості

Будь-яка ланка в діяльності підприємства повинна мати чітко налагоджений механізм її ефективного функціонування. Особливо це стосується бухгалтерського обліку, оскільки з його допомогою підприємство здійснює щоденний моніторинг коштів і джерел, визначає результати діяльності, приймає управлінські рішення. Функціонування бухгалтерського обліку неможливе без якісного обліково-аналітичного забезпечення.

Дебіторська заборгованість є важливою частиною діяльності господарства, тому забезпечення раціонального та ефективного обліку та руху грошових коштів є важливим. Вважаємо за доцільне зазначити, що різке його збільшення може негативно вплинути на грошові потоки господарства та його платоспроможність - це підкреслює доцільність аналізу цієї сфери.

Отже, враховуючи вищезазначене з метою підвищення якості обліку й аналізу ФГ «ЖУЛЕЙ» пропонуємо систему обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості (рис. 3.1).

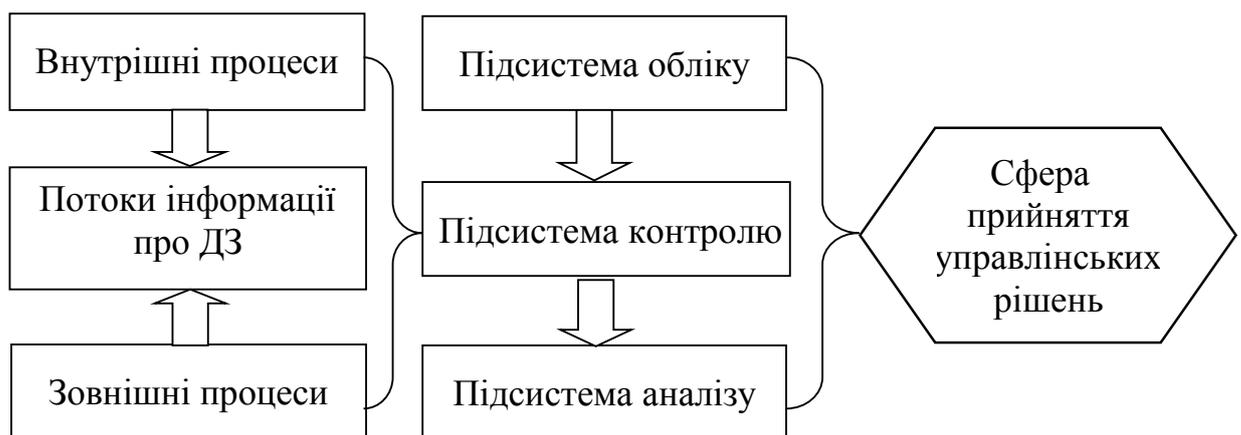

Рис. 3.1. Рекомендована система обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості

Обліково-аналітичне забезпечення в широкому розумінні - це

підсистема управління, яка виконує відповідні функції та комунікує між собою за допомогою інформаційних потоків. Основними завданнями обліково-аналітичного забезпечення є:

- формування масиву первинної облікової інформації: виявлення, вимірювання;
- реєстрація та накопичення економічної інформації; узагальнення первинної облікової інформації та формування первинних даних;
- аналітична обробка даних.

Запропонована система призначена для оптимізації функціонування механізму обліково-аналітичного забезпечення від збору первинної інформації до прийняття рішень і виконує низку функцій (табл. 3.3)

Таблиця 3.3

Основні функції та методи обліково-аналітичного забезпечення

Функція	Сутність	Методи
Інформаційна	Забезпечення інформацією про діяльність підприємства внутрішніх і зовнішніх користувачів;	Збір та обробка інформації
Облікова	Відображення фактів господарської діяльності підприємства та індикаторів зовнішніх процесів;	Облік
Контрольна	Здійснення контролю фінансово-господарської діяльності підприємства	Контроль, внутрішній аудит
Аналітична	Здійснення на підставі первинних даних економічного аналізу поточної та перспективної діяльності підприємства	Аналіз ефективності діяльності підприємства

Дослідивши систему обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ», виявлено деякі недоліки, зазначені в другому розділі. Було б доцільно усунути ці недоліки для більш раціонального обліку та підвищення ефективності роботи підприємства в цілому.

Пропонуємо почати з пропозицій щодо вдосконалення бухгалтерського програмного забезпечення. Як вже зазначалося, функціональний облік ФГ «ЖУЛЕЙ» ведеться відповідно до чинного законодавства, використовується автоматизована система обліку, що значно полегшує роботу бухгалтерів. Проте виявлені недосконалості в організації облікового процесу перешкоджають ефективному функціонуванню облікового забезпечення,

оскільки є фундаментом та регламентом діяльності.

Наказ про облікову політику є «внутрішнім документом, який визначає принципи та методи ведення бухгалтерського обліку на підприємстві» [8]. Цей документ повинен повністю реалізовувати та відображати механізм бухгалтерського обліку підприємства. У ФГ «ЖУЛЕЙ» наказ «Про облікову політику» має ряд недоліків, основним з яких є відсутність важливих елементів бухгалтерського обліку, що свідчить про неповне відображення основних сторін господарської діяльності. Тому вважаємо за доцільне доповнити його необхідними елементами бухгалтерського обліку, зокрема, в частині обліку дебіторської заборгованості, що дасть змогу більш повно висвітлити питання організації бухгалтерського обліку та посилити контроль за розрахунками з покупцями та замовниками. Зазначимо основні елементи організації обліку розрахунків з дебіторами, які мають бути висвітлені в наказі про облікову політику:

- класифікувати дебіторську заборгованість шляхом її групування за строками погашення;
- окреслити визнання сумнівної та дебіторської заборгованості;
- навести порядок визначення коефіцієнта сумнівності для резерву сумнівних
- зазначити чіткий порядок визнання поточної дебіторської заборгованості безнадійною;
- вказати порядок обліку і списання безнадійної дебіторської заборгованості;
- зазначити форму бухгалтерського обліку на підприємстві (додаток Е).

Рекомендована система бухгалтерського обліку та аналітичної підтримки передбачає поєднання підсистем бухгалтерського обліку, контролю та аналізу. Тому вважаємо за доцільне запропонувати заходи щодо оптимізації функціонування контролю.

3.3. Теоретико-методичні й практичні аспекти контрольних процедур дебіторської заборгованості

В умовах сьогодення економічна ситуація в Україні характеризується значною кількістю неплатежів під час господарської діяльності. Саме тому важливим фактором фінансової стійкості підприємства виступає дебіторська заборгованість, яка виникає в процесі господарських взаємовідносин з іншими контрагентами. Важливо постійно контролювати фактичний стан дебіторської заборгованості з метою забезпечити мінімальні гарантії користувачам фінзвітності щодо повноти, достовірності та законності наданої інформації.

В сучасних реаліях проходять суттєві зміни в господарському, економічному та соціальному аспекті діяльності підприємств, що веде до переміни системи контролю. Облік дебіторською заборгованістю цілком врегульований законодавством, але попри повний контроль зі сторони держави, в системі відносин з дебіторською заборгованістю існує низка проблем, що часто приводить до невчасного погашення боргів дебіторами.

Проаналізувавши проблемні аспекти обліку дебіторської заборгованості, можна стверджувати про негативний вплив на загальну якість бухгалтерського обліку стосовно її виникнення й стану погашення. А отже, це виступає перешкодою створення ефективної системи контролювання за вчасністю погашення боргів, що понижує конкурентоздатність суб'єкта господарювання.

Вивчення теоретичних і практичних засад системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості в господарствах показали таке (рис.3.2).

Організація ефективної системи внутрішньогосподарського контролю має базуватися на своєчасному звітуванні про відхилення, відповідальність, збалансованість, інтегрованість, узгодженість, складність, розподіл відповідальності.

Метою контролю розрахунків з дебіторами виступає встановлення достовірності, повноти і своєчасності висвітлення даних в документах, регістрах обліку й звітності господарства. Контроль передбачає перевірку планових показників; формування системи моніторингу за термінами оплати; контроль за виконанням договорів; пошук резервів покращення платоспроможності господарства й моніторинг результатів виконання оптимізаційних рішень управлінського персоналу.

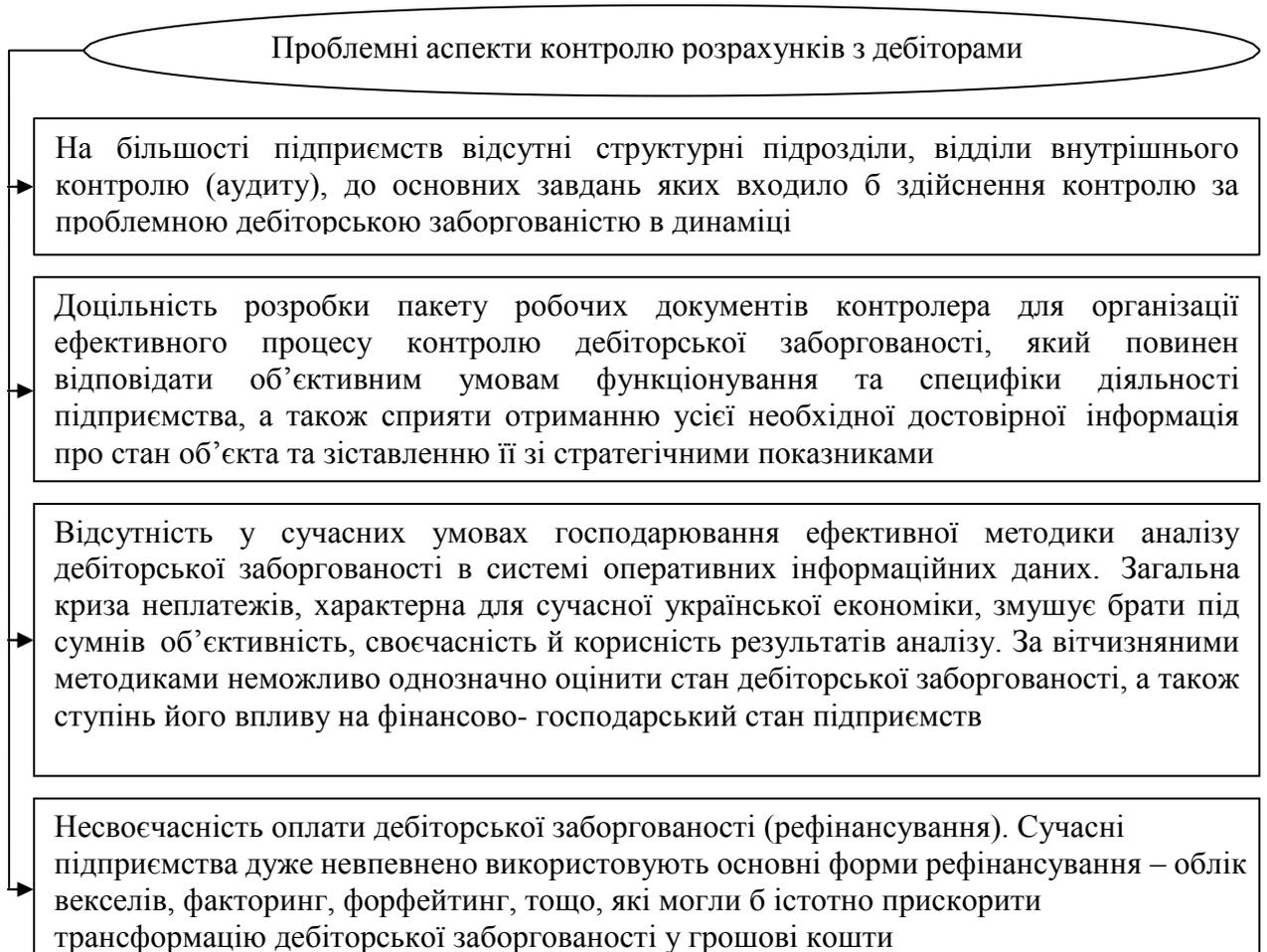

Рис. 3.2. Проблемні аспекти контролю розрахунків з дебіторами

Для прискорення оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості необхідно встановити оптимальне для підприємства співвідношення між ними. Вважають, більш комфортною ситуацією, за якої термін обороту дебіторської заборгованості господарства менший за термін обороту кредиторської, бо в такому разі господарство має можливість розрахуватися за своїми зобов'язаннями коштами, отриманими від дебіторів.

Важливе значення в ефективній системі внутрішнього контролю за розрахунками з дебіторами є можливість забезпечити надійність зберігання інформаційної бази від третіх осіб, зокрема контроль системи збереження документації, роботи архіву, алгоритму інвентаризації документації в архіві й надання доступу до документів і т. д. В цілому ефективний внутрішній контроль за дебіторською заборгованістю можливий за тісної взаємодії бухгалтерії, юридичного та фінансового відділу.

Загалом можливість широкого впровадження ефективного внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами, забезпечить управлінський персонал господарства максимально повною й достовірною інформацією щодо стану, структури та динаміки взаємовідносин з контрагентами та надасть змогу правильно окреслити основні напрями діяльності та виникаючі завдання перед господарством. Окреслимо першочергові завдання контролю розрахунків господарства з дебіторами (рис. 3.3).

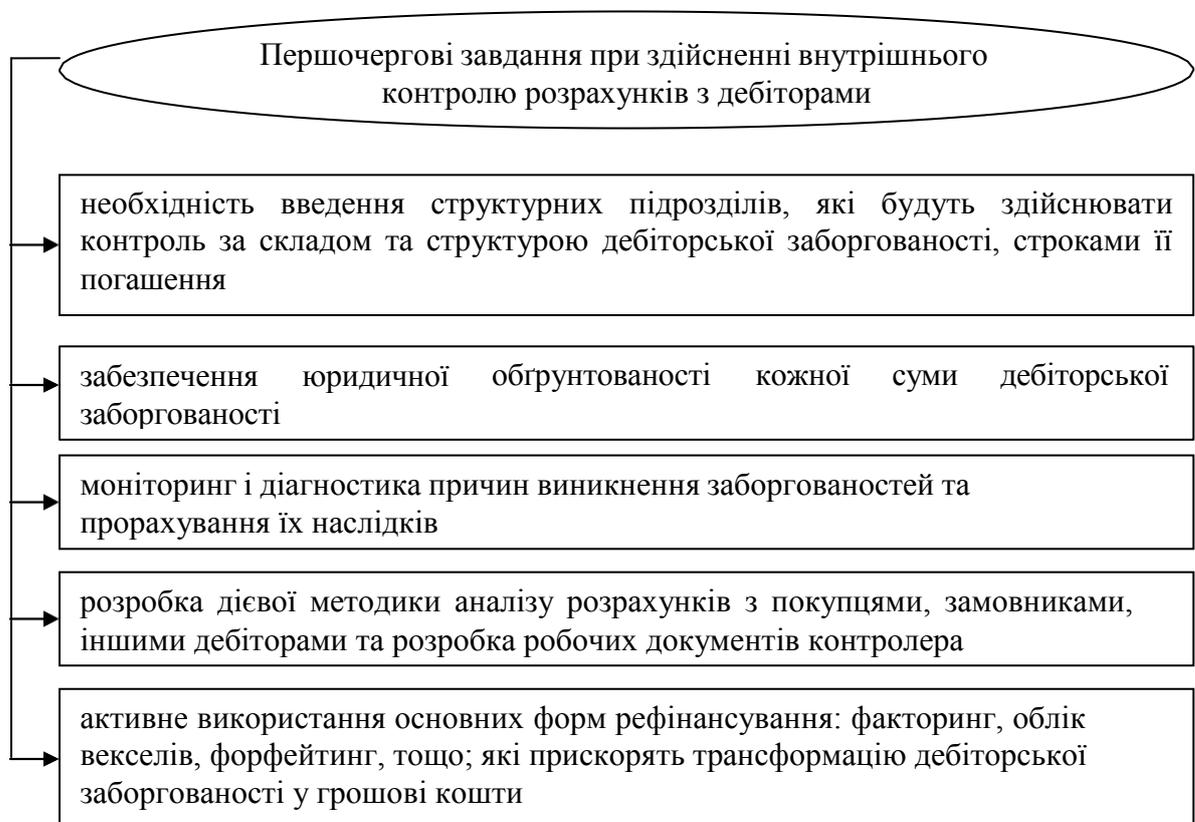

Рис. 3.3. Основні завдання внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами

За думкою Волковицької О.М., «формування системи ефективного

внутрішнього контролю за якістю обліку відносно розрахунків з дебіторами потребує розроблення чіткої і досконалої класифікації дебіторської заборгованості, а також уніфікації методів її оцінювання та облікових аналітичних документів» [10]. Автор акцентує увагу на «необхідності розробки моделі взаємозв'язку між кредиторською та дебіторською заборгованістю, що дозволило б якісно та швидко виявляти негативні явища [10]. Можемо погодитися з вченим щодо необхідності оптимізації управлінської політики щодо дебіторської заборгованості, оскільки це частина загального підходу управління відносно оборотних активів та маркетингової політики господарства, спрямована на розширення обсягів продажів і визначає ефективність діяльності підприємства. Отже, якісно організований контроль щодо повноти, своєчасності та юридичної обґрунтованості розрахунків з дебіторами виступає запорукою успішності розвитку, стабільності та сталості вітчизняних підприємств у сучасному бізнес-середовищі.

У ФГ «ЖУЛЕЙ» здійснюється і зовнішній, і внутрішній контроль. Податкова інспекція здійснює зовнішній відносно повноти розрахунку податку на додану вартість. Щодо внутрішнього контролю, то він проводиться через інвентаризацію залишків продукції, звірку платежів, в тому числі і зустрічною перевіркою, і проведенням аналізу дебіторської заборгованості.

Ключовими завданнями моніторингу розрахунків з дебіторами є:

- перевірка обґрунтованості та своєчасності укладання договорів на реалізацію продукції, дотримання зобов'язань зазначених в договорах;
- законність і реальність операцій;
- оцінювання маркетингової діяльності;
- пошук нових економічно вигідних ринків збуту;
- перевірка потенційних втрат на етапі продажу та відповідальних осіб;
- правильність визначення якості продажів, обґрунтування використаних тарифів і цін;

- перевірка визначення доходів у бухгалтерському обліку згідно з НП(С)БО 15 «Дохід» [28];

- обґрунтування витрат згідно з вимогами НП(С)БО 16 «Витрати».

В процесі контролю перевіряють систематичність оперативного контролю та облік повноти виконання договорів, беручи до уваги необхідність не тільки оперативність застосування за порушення договорів санкцій, а й запобігання їм. Окрім цього контролери ретельно стежать за реальністю операцій з продажу продукції, тому порівнюється надходження платежів, відображених на рахунках обліку грошових коштів, зі списанням відповідних продукції, товарів і матеріальних цінностей у кореспонденції за їх кредитом дебетом 90 рахунка.

Оперативний внутрішньогосподарський контроль у господарстві «ЖУЛЕЙ» спрямований на правильний розрахунок обсягів проданої продукції, якості, ціни, дотримання графіка (термінів) реалізації, а також дотримання кількості прийнятої продукції, надійність системи пропуску при реалізації продукції. З даною метою широко використовується зустрічна перевірка взаємопов'язаних документів: накладних, квитанцій, транспортних дорожніх листів, журналів обліку, відомостей про рух зерна та іншої продукції, звітів про рух ТМЦ, касових апаратів (при реалізації продукції та послуг за готівку) тощо. Разом з цим практикують зустрічну перевірку рахунків з контрагентами.

Отже, при проведенні моніторингу розрахунків з покупцями та замовниками в фермерському господарстві «ЖУЛЕЙ» використовуються як загальні, так і спеціальні методичні прийоми.

3.4. Напрями покращення контролю дебіторської заборгованості господарства

Можливість широкого впровадження ефективного внутрішнього

контролю розрахунків з дебіторами забезпечує управлінський персонал господарства максимально повною й достовірною інформацією щодо стану, структури та динаміки взаємовідносин з контрагентами та надає змогу правильно окреслити основні напрями діяльності та виникаючі завдання перед господарством. Враховуючи вищевикладене в роботі зазначимо наступні рекомендації стосовно покращення системи контролю дебіторської заборгованості:

- розписати комплекс заходів для постійного моніторингу потенційних боржників (оцінювання фінансового стану й платоспроможності, репутації та іміджу на ринку, тощо).

- оперативно контролювати коефіцієнт дебіторської заборгованості. Суттєве перевищення реальної дебіторської заборгованості несе загрозу для фінансової стійкості підприємства. Також запровадити в практику управління обмеження дебіторської заборгованості загалом та на одного дебітора і періодично переглядати лімітні суми. У цьому випадку необхідно визначити оптимальний обсяг дебіторської заборгованості, що мобілізує фінансові ресурси підприємства.

- контролювати стан розрахунків з дебіторами, при цьому вчасно виявляти неприйнятні для підприємства види дебіторської заборгованості. Для організації контролю можливе використання робочого документа контролера (Додаток 3). Рекомендований робочий документ дозволяє: по-перше, накопичувати дані щодо своєчасності відвантаження продукції та документального оформлення; по-друге, проаналізувати стан розрахунків з дебіторами з виявленням неповернень боргів різних періодів; по-третє, сформулювати висновок про доцільність роботи в майбутньому з певним покупцем.

- удосконалити систему інвентаризації. Звірка розрахунків може відбуватися не тільки під час щорічної інвентаризації. При здійсненні господарських операцій (відвантаження та отримання товарно-матеріальних цінностей, продукції, оплата тощо) іноді виникає необхідність звірити дані з

даними конкретного контрагента на конкретну дату. Це дозволяє швидко контролювати свою заборгованість. При цьому пропонуємо підприємству використовувати рекомендовану схему заходів щодо проведення інвентаризації розрахунків з покупцями (додаток К).

З метою контролю за правильністю проведення та організації інвентаризації розрахунків з дебіторами можливе використання робочого документа - тест контролю (табл. 3.4), який дозволить узагальнити інформацію про порушення, які можуть мати місце на підприємстві під час організації та проведення інвентаризацій.

Таблиця 3.4

№	Елемент вибірки	Порушення (+/-)									
		інвентаризації розрахунків взагалі не проводяться	відсутність підписів членів інвентаризаційної комісії у документації	достовірність наявних виправлень не підтверджена підписами членів комісії	відсутність необхідних реквізитів у зазначених розрахункових документах дебіторів	відсутність прописом кількості натуральних показників	акти звірок з дебіторами, не містять обов'язкових реквізитів чи взагалі відсутні	складені інвентаризаційні описи не відповідають встановленим вимогам	відсутність відображення результатів інвентаризації (відхилень) в обліку	відсутність виділення заборгованості за строками непогашення	Інше
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Дебіторська заборгованість	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-
2	Борг покупців	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-

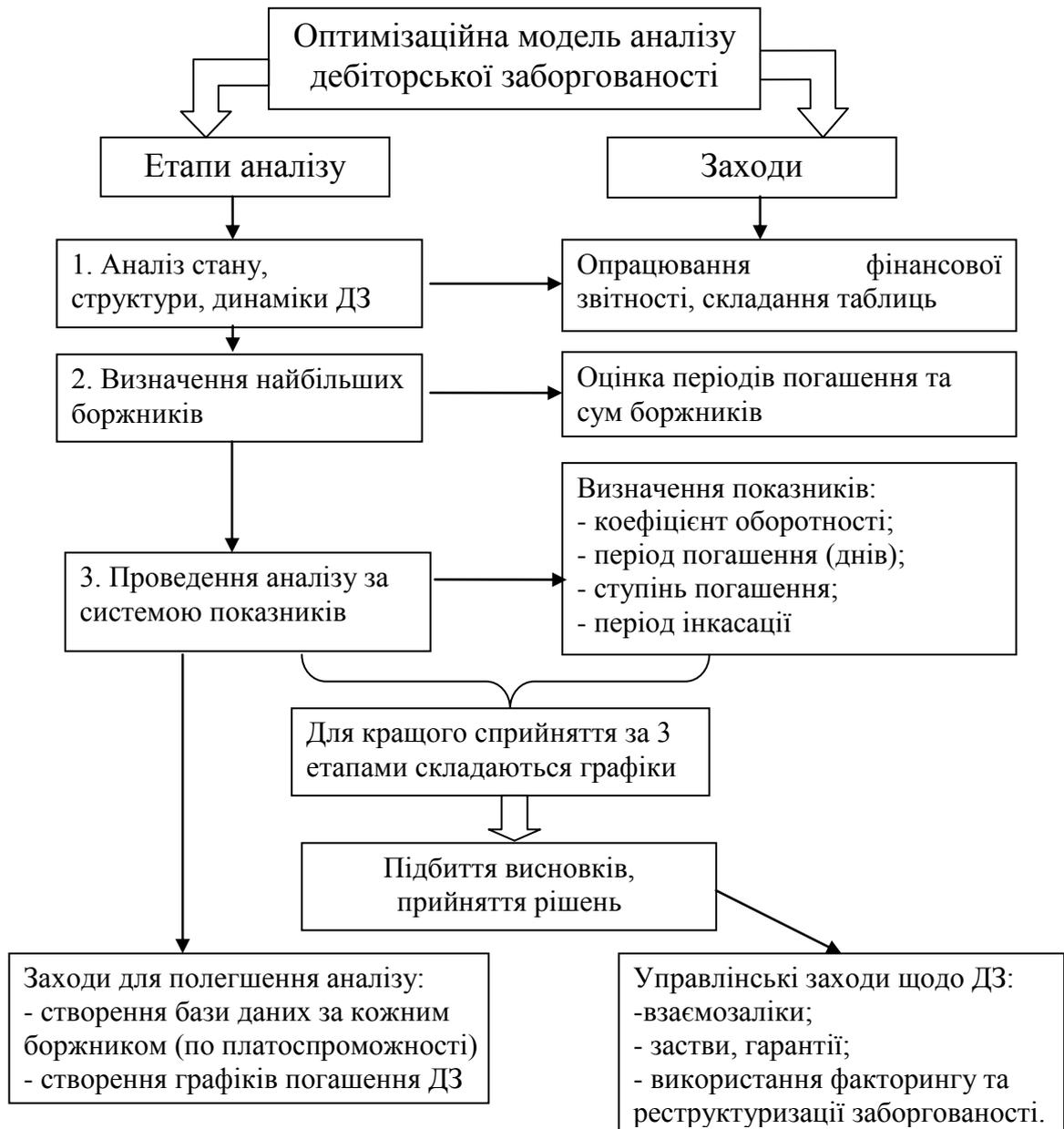
Тест контролю правильності проведення інвентаризації

У майбутньому даний документ може бути використаний для вжиття відповідних заходів стосовно усунення виявлених під час перевірки відхилень і недоліків.

Також варто зупинитися на доцільності проведення аналізу, оскільки завдяки йому можна:

- здійснювати моніторинг дебіторської заборгованості, що дозволить підвищити якість інформації про боржника та знизити ризик несплати;
- розрахувати планові показники дебіторської заборгованості;

- визначити оптимальні строки погашення заборгованості боржниками;

- визначити слабкі місця (неплатоспроможних боржників, фактори, що впливають на неповернення, ризики безнадійної заборгованості) для прийняття ефективних управлінських рішень. Для досягнення поставленої мети пропонується оптимізаційна модель аналізу дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ» (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Оптимізаційна модель аналізу дебіторської заборгованості

Запропонована модель, на нашу думку, аналізу дозволить:

1. Дослідити склад, структуру та динаміку дебіторської заборгованості.
2. Виявляти несприятливі фактори формування та погашення заборгованості.
4. Аналізувати тенденції та приймати необхідні управлінські рішення шляхом виявлення несприятливих факторів.
3. Виявити найбільших боржників і створити базу даних для запобігання загроз «нестабільного погашення».
4. Побудувати на основі даних аналізу графіки, які краще демонструватимуть динаміку дебіторської заборгованості, ніж формули.

На основі цієї моделі було запропоновано декілька заходів для ефективного управління дебіторською заборгованістю, таких як факторинг, реструктуризація, взаємозаліки, застави та гарантії. Проте ФГ «ЖУЛЕЙ» виходячи з аналізу, може доповнити або скоротити цей перелік.

Висновки до розділу 3

В третій частині кваліфікаційної роботи проведено аналіз стану й структури дебіторської заборгованості, а саме досліджено показники рівня поточної дебіторської заборгованості, питомої ваги дебіторської заборгованості в оборотних активах, середньорічної величини поточної дебіторської заборгованості за 2018-2022 роки. Також визначено та проаналізовано коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості та тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості господарства. Відзначено відсутність на балансі господарства довгострокової дебіторської заборгованості, що говорить про відсутність договорів реалізації зі значним терміном погашення більше одного року.

На основі досліджень було оптимізовано функціонування обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості господарства.

Зокрема, доповнено наказ «Про облікову політику» господарства

необхідними елементами бухгалтерського обліку, а саме в частині обліку дебіторської заборгованості, що дасть змогу більш повно висвітлити питання організації бухгалтерського обліку та посилити контроль за розрахунками з покупцями та замовниками. Зазначено основні елементи організації обліку розрахунків з дебіторами, які мають бути висвітлені в наказі «про облікову політику».

З метою підвищення якості обліку й аналізу ФГ «ЖУЛЕЙ» запропоновано систему обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості, що допоможе оптимізувати функціонування механізму обліково-аналітичного забезпечення від збору первинної інформації до прийняття рішень і виконувати низку функцій.

Також досліджено теоретико-методичні й практичні аспекти контрольних процедур дебіторської заборгованості. Зокрема, визначено проблемні аспекти контролю розрахунків з дебіторами господарства та виділено їх за окремими сегментами; окреслено першочергові завдання контролю розрахунків господарства з дебіторами; зазначено ключові завданнями моніторингу розрахунків з дебіторами.

Зазначено наступні рекомендації стосовно покращення системи контролю дебіторської заборгованості:

- розписати комплекс заходів для постійного моніторингу потенційних боржників (оцінювання фінансового стану й платоспроможності, репутації та іміджу на ринку, тощо).

- оперативно контролювати коефіцієнт дебіторської заборгованості.

- запровадити в практику управління обмеження дебіторської заборгованості загалом та на одного дебітора і періодично переглядати лімітні суми.

- контролювати стан розрахунків з дебіторами, вчасно виявляти неприйнятні для підприємства види дебіторської заборгованості. Для цього рекомендовано робочий документ контролера, який дозволяє: по-перше, накопичувати дані щодо своєчасності відвантаження продукції та

документального оформлення; по-друге, проаналізувати стан розрахунків з дебіторами з виявленням неповернень боргів різних періодів; по-третє, сформулювати висновок про доцільність роботи в майбутньому з певним покупцем.

- удосконалити систему інвентаризації. Звірка розрахунків може відбуватися не тільки під час щорічної інвентаризації. При цьому господарству запропоновано схему заходів щодо проведення інвентаризації розрахунків з покупцями.

- рекомендовано з метою контролю за правильністю проведення та організації інвентаризації розрахунків з дебіторами використання робочого документа - тест контролю, який дозволить узагальнити інформацію про порушення, які можуть мати місце в господарстві під час організації та проведення інвентаризацій.

- запропонована оптимізаційна модель аналізу дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ».

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Під час написання кваліфікаційної роботи було досліджено теоретико-методичних аспектів системи обліково-аналітичного забезпечення та контролю дебіторської заборгованості підприємства. Висвітлено питання стосовно об'єктивних умов виникнення й економічної природи дебіторської заборгованості, її класифікації та нормативно-правового регулювання. Проаналізовано існуючі погляди науковців щодо трактування терміну «дебітор», «дебіторська заборгованість» та принципів її систематизації, визначено правові засади обліку. Зокрема з'ясовано, що:

- існує безліч тлумачень терміну «дебіторська заборгованість» як з економічного, так і юридичного боку. Перші згадки даного терміну датуються VI ст. до н.е. і донині залишається актуальним. Найбільш об'єктивним і близьким визначенням на нашу думку є таке: «дебіторська заборгованість - це заборгованість дебіторів на певну дату, що виникає у ході договірних відносин з контрагентами або з працівниками підприємства та є фінансовим активом, що впливає на величину та структуру грошових потоків підприємства»;

- єдиної уніфікованої класифікації дебіторської заборгованості на сьогодні не існує, як і факторів, що впливають на її виникнення. Тому було систематизовано дебіторську заборгованість та фактори (внутрішні та зовнішні), що мають на неї вплив;

- правове регулювання обліку дебіторської заборгованості здійснюється як на державному (закони, стандарти) рівні, так і на рівні підприємства. Неабиякою проблемою залишається використання міжнародних стандартів. Для уникнення суперечностей вважаємо доцільним мінімізувати дані суперечності та упорядкувати внутрішні нормативні документи щодо обліку дебіторської заборгованості.

Проведено обліково-аналітичне дослідження фермерського господарства «ЖУЛЕЙ». Було проаналізовано:

- фінансово-економічну ситуацію на підприємстві;
- проведено характеристику організації бухгалтерської служби та оцінка облікової політики, визначено форму ведення обліку;
- досліджено принцип документування господарських операцій з обліку дебіторської заборгованості, ведення синтетичного та аналітичного обліку на даній ділянці.

Визначено, що організація обліку дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ» знаходиться на належному рівні. Бухгалтерія підприємства документально фіксує всі операції щодо договірної роботи й безпосереднього надання послуг. Аналітичний облік заборгованості споживачів послуг висвітлено по кожному дебітору. Оперативний, бухгалтерський, фінансовий та податковий облік функціонують належним чином. Проте існують деякі організаційні недоліки, які можуть вплинути на якість облікової інформації: не налагодженість статистичного й управлінського обліку; відсутність графіку документообігу; недосконалість Наказу «Про облікову політику» щодо дебіторської заборгованості; застарілість та відсутність деяких посадових інструкцій; відсутність положення «Про бухгалтерську службу» та «Про ведення діловодства»; не оперативний розрахунок резерву сумнівних боргів; відсутність «активного» контролю та прогнозування дебіторської заборгованості.

Обґрунтовано ведення обліку господарських договорів комерційного змісту в ФГ «ЖУЛЕЙ» на рахунках позабалансового обліку 031 «Договірні зобов'язання» та 032 «Договірні права», де договори повинні відображатися з моменту набуття ними юридичної сили.

Запропоновано використовувати картку оперативного обліку розрахунків з покупцями та замовниками, що вимагає незначних додаткових витрат праці бухгалтерії, але дає можливим підвищити контрольні функції обліку та поліпшити стан розрахунків, запобігти штрафам за порушення облікової дисципліни.

Проведено аналіз стану й структури дебіторської заборгованості, а саме

досліджено показники рівня поточної дебіторської заборгованості, питомої ваги дебіторської заборгованості в оборотних активах, середньорічної величини поточної дебіторської заборгованості, коефіцієнту обертання поточної дебіторської заборгованості й тривалості одного обороту поточної дебіторської заборгованості господарства.

Також було оптимізовано функціонування обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості господарства. Зокрема, доповнено наказ «Про облікову політику» господарства необхідними елементами бухгалтерського обліку, а саме в частині обліку дебіторської заборгованості, що дасть змогу більш повно висвітлити питання організації бухгалтерського обліку та посилити контроль за розрахунками з покупцями та замовниками. Зазначено основні елементи організації обліку розрахунків з дебіторами, які мають бути висвітлені в наказі «про облікову політику».

З метою підвищення якості обліку й аналізу ФГ «ЖУЛЕЙ» запропоновано систему обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості, що допоможе оптимізувати функціонування механізму обліково-аналітичного забезпечення від збору первинної інформації до прийняття рішень і виконувати низку функцій.

Досліджено теоретико-методичні й практичні аспекти контрольних процедур дебіторської заборгованості. Зокрема, визначено проблемні аспекти контролю розрахунків з дебіторами господарства та виділено їх за окремими сегментами; окреслено першочергові завдання контролю розрахунків господарства з дебіторами; зазначено ключові завданнями моніторингу розрахунків з дебіторами.

Зазначено наступні рекомендації стосовно покращення системи контролю дебіторської заборгованості:

- розписати комплекс заходів для постійного моніторингу потенційних боржників (оцінювання фінансового стану й платоспроможності, репутації та іміджу на ринку, тощо).

- оперативно контролювати коефіцієнт дебіторської заборгованості.

- запровадити в практику управління обмеження дебіторської заборгованості загалом та на одного дебітора і періодично переглядати лімітні суми.

- контролювати стан розрахунків з дебіторами, вчасно виявляти неприйнятні для підприємства види дебіторської заборгованості. Для цього рекомендовано робочий документ контролера, який дозволяє: по-перше, накопичувати дані щодо своєчасності відвантаження продукції та документального оформлення; по-друге, проаналізувати стан розрахунків з дебіторами з виявленням неповернень боргів різних періодів; по-третє, сформулювати висновок про доцільність роботи в майбутньому з певним покупцем.

- запропонована оптимізаційна модель аналізу дебіторської заборгованості ФГ «ЖУЛЕЙ».

- удосконалити систему інвентаризації. Звірка розрахунків може відбуватися не тільки під час щорічної інвентаризації. При цьому господарству запропоновано схему заходів щодо проведення інвентаризації розрахунків з покупцями.

- рекомендовано з метою контролю за правильністю проведення та організації інвентаризації розрахунків з дебіторами використання робочого документа - тест контролю, який дозволить узагальнити інформацію про порушення, які можуть мати місце в господарстві під час організації та проведення інвентаризацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атамас П.Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки : навч. посіб. / П.Й. Атамас. - К. : ЦУЛ, 2010. - 390 с.
2. Бержанір І.А. Особливості організації та напрями вдосконалення дебіторської заборгованості / І.А. Бержанір/ Актуальні проблеми розвитку регіональної економіки. 2022. - Том. 2 № 18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/6072>
3. Белозерцев В.С. Методика обліку та аудиту розрахунків з контрагентами на підприємстві / В.С. Белозерцев, О.С. Худякова // Економіка та держава. - 2019. - № 1. - С.73-77. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2019/14.pdf
4. Бондаренко О.С. Сучасні підходи до обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці / О.С. Бондаренко // Інвестиції: практика та досвід. - 2017. - № 18. - С. 36–39.
5. Бондарчук Н.В. Теоретико-методичні основи бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості / Н.В. Бондарчук, Л.М. Васильєва // Науковий вісник Херсонського державного університету. - 2016. - Випуск 16. Частина 1. - С.135-138. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_16/1/35.pdf
6. Бурова Т.А. Проблеми та перспективи розвитку системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на підприємствах / Т.А. Бурова, В.В. Волошина // Науковий вісник НУ ім. В.О. Сухомлинського. 2014. – Випуск 53 (112). - С.11-15.
7. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студ. спец. «Облік і аудит» вищих навч. закл.; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – [7 вид., доп. і перероб.] / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖІТІ, 2009. – 832 с.
8. Васильєва Л.М. Сутність облікової політики, її значення і вимоги, які до неї пред'являються [Електронний ресурс] / Л.М. Васильєва // Ефективна економіка. - 2013.- № 6. - Режим доступу:

<http://www.economy.nauka.ua>

9. Волковицька О.М. Механізм та інструменти контролю розрахунків з покупцями і замовниками в сучасних умовах господарювання / О. М. Волковицька, С. Ю. Болтач // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. - № 1– С 34- 38.

10. Волковицька О.М. Формування системи внутрішнього контролю розрахунків з покупцями та замовниками / О. М. Волковицька, С. Ю. Болтач // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». - 2014.- № 12. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3613>.

11. Ганусич В.О. Облік дебіторської заборгованості: управлінський та організаційний аспекти // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. - 2016. – Вип. 1(1). – С. 441-445.

12. Гладкова В.В. Основи формування облікової політики на підприємстві / В.В. Гладкова // Облік, аудит, оподаткування та звітність у системі забезпечення економічної стійкості підприємств: тези доповідей III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 16-17 травня 2019 р. – Дніпро: ННІЕ, 2019. - С.21-24.

13. Глушач Ю.С. Проблеми облікової оцінки дебіторської заборгованості в фінансовій звітності підприємств / Ю.С. Глушач / Економіка та суспільство. - 2022. - № 39. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/1383-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1332-1-10-20220627.pdf>

14. Господарський кодекс України від 16 січня 2004 № 436. [Електронний ресурс] – Джерело доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

15. Гудзь Н. В. Бухгалтерський облік : навч. посібник для внз / Н.В. Гудзь, П. Н. Денчук, Р. В. Романів ; М-во освіти і науки України. - 2-ге вид., перероб. і допов. - К. : Центр учб. літ., 2016. - 424 с.

16. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»

від 16.07.1999р. № 996-XIV. [Електронний ресурс] - Джерело доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

17. Зінченко О.В. Економічна сутність та класифікація дебіторської заборгованості для потреб облікової системи підприємства / О.В. Зінченко, О.В. Крутих // Інфраструктура ринку. - 2018. - Випуск 25. - С.819-825. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/136.pdf

18. Інструкція «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» № 22 від 21.01.2004 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.

19. Інструкція про використання Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.03.1999 р. № 291. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG9518.html

20. Малахов В.А. Положення облікової політики підприємств за національними та міжнародними стандартами щодо дебіторської заборгованості / В.А. Малахов, О.Д. Мосьпан, А.Ю. Стороженко // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. - 2018. - Випуск 6 (17). - С.699-703. http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/17_2018/122.pdf

21. Меліхова Т.О. Документування обліку розрахунків з покупцями з метою зміцнення інформаційної безпеки підприємства / Т.О. Меліхова, К.О. Новосьолова // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_1_124.pdf.

22. Меліхова Т.О. Удосконалення документування обліку розрахунків з покупцями та замовниками з метою зміцнення інформаційної безпеки підприємства / Т.О. Меліхова, Ф.О. Гавриленко // Інвестиції: практика та досвід, 2018. - № 2. - С. 24-32.

23. Міжнародні стандарти фінансової звітності. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929_010

24. Мулик Т.О. Аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості в системі управління підприємства / Мулик Т. О./ Агросвіт. - 2022. - № 9-10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/9-10_2022/10.pdf

25. Національне П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>

26. Національне П(С)БО 11 «Зобов'язання» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>

27. Національне П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text>

28. Національне П(С)БО 15 «Дохід». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

29. Непочатова В.С. Внутрішній контроль розрахунків з покупцями та замовниками / Непочатова В.С. // Молодий вчений. - 2016. - № 3 (30). - С.134-138. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/3/33.pdf>

30. Олійник С.О. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості / С.О. Олійник // Науковий огляд. - 2018. - № 5(48). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2017/797-1532519637.pdf>

31. Павлова Г. Є. Фінансовий облік активів аграрних підприємств : навчальний посібник / Г. Є. Павлова, О. В. Чернецька. - Донецьк : Юго-Восток, 2012. - 393 с.

32. Павлова Г.Є. Фінансовий облік розрахунків з покупцями та замовниками в аграрних підприємствах / Г.Є. Павлова, Н.В. Бондарчук, Л.М. Васильєва // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2012. - Вип. 8(2). - С. 256-260. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2012_8\(2\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2012_8(2))

33. Пасько Т.О. Історія бухгалтерського обліку [Текст]: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Пасько Т.О. - Суми: ВТД «Університетська

книга», 2009. - 141 с.

34. Паянок Т.М. Система внутрішнього контролю дебіторської заборгованості: напрями вдосконалення. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2019. Вип. 1 (42). С.58-63. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/167032/166478> (дата звернення: 19.10.2020)

35. Пінчук Т.А., Стефанович Н.Я., Кумейко А.В. Економічна характеристика дефініції «дебіторська заборгованість» та методологічні підходи до її класифікації. Економіка та суспільство. 2023. № 47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2151/2080>

36. Плаксієнко В.Я. Бухгалтерський облік у виробничих та агросервісних кооперативах / В. Я. Плаксієнко. - К. : ЦУЛ, 2014. – 464 с.

37. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.03.1999 р. № 291. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG4185.html

38. Податковий кодекс України: Закон України від 02. 12. 2010 р. №2755-VI із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

39. Подмешальська Ю.В. Удосконалення методики аудиту дебіторської заборгованості / Ю.В. Подмешальська, К.С. Максимова // Агросвіт. - 2019. - № 5. - С.83-91. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/5_2019/14.pdf

40. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014. Дата оновлення: 04.10.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text>

41. Польова Т.В. Формування сучасних організаційно-методичних засад аудиту дебіторської заборгованості / Т.В. Польова, І.О. Тиханська // Глобальні та національні проблеми економіки. - 2017. - Випуск 20. - С.1026-1031. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://global->

national.in.ua/archive/20-2017/209.pdf

42. Приходько І.П. Фінансовий облік 1 : навч. посіб. [слайд-конспект] / І.П. Приходько, П.Й. Атамас, О.П. Атамас, Г.Є. Павлова. – Дніпропетровськ : Університет Альфреда Нобеля, 2015. - 200 с.

43. Пушкарь І.В. Проблемні аспекти обліку розрахунків з покупцями та замовниками / І.В. Пушкарь, Н.О. Салогуб // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2014/Economics/7_166686.doc.htm

44. Сатур В.С. Актуальні проблеми обліку розрахунків з покупцями та замовниками / В.С. Сатур// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=42392>.

45. Сигиді Ю.І. Історія бухгалтерського обліку : навчальний посібник / Ю. І. Сигиді, М. С. Рибянцева. - Инфра-М, 2013. – 160 с.

46. Сидоренко, О., Клименко, Т., & Гливенко, В. (2023). Окремі аспекти обліку дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів. Проблеми і перспективи економіки та управління, (3 (31), 201–212. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-3\(31\)-201-212](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-3(31)-201-212)

47. Сколотій Л.О. Удосконалення організації бухгалтерського обліку та управління дебіторською заборгованістю підприємства / Сколотій Л.О. // Вісник ХНАУ. – 2018. - №3. – С.97-102. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://visen.knau.kharkov.ua/2018313.html>

48. Соловей Н.В. Проблеми обліку дебіторської заборгованості / Н.В. Соловей, К.І. Маліношевська // Ефективна економіка. - 2016. - № 17.

49. Степаненко О.І., Дубовик М.Ф., Аналіз дебіторської заборгованості, її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства / О.І. Степаненко, М.Ф. Дубовик / Проблеми системного підходу в економіці. - 2022. - № 2(88). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/18efad67-a88a-47bf-95a5-4724a32a9353/content>

50. Ткачук, Л., & Венда, Ч. (2023). Теоретико-методологічні аспекти управління дебіторською заборгованістю підприємства. Innovation and

Sustainability, (1), 84-90. <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.84.90>

51. Тищенко І. Організація обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством / І. Тищенко / Молодий вчений. 2023. № 10. С. 110-114

52. Тищенко І., Юрченко С.В. Особливості організації обліку фінансових інвестицій підприємства / Облік, аудит, оподаткування та звітність у системі забезпечення економічної стійкості підприємств: тези доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 11-12 травня 2023 р. - Дніпро : факультет обліку і фінансів, 2023. - С.92-94

53. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV із змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

54. Чорненька О.Б. Напрями вдосконалення обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємствах / О. Б. Чорненька // Наукові записки. - 2016. - № 2 (53). - С.259-269. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-53/32.pdf>

55. Шадурська Л.І. Організація контролю дебіторської заборгованості господарюючого суб'єкта [Електронний ресурс] / Л.І. Шадурська - Офіц. сайт НБУ ім. Вернадського. - Режим доступу : [www. nbuv.gov.ua](http://www.nbuv.gov.ua).

56. Янчева Л.М. Історичний розвиток поняття «дебіторська заборгованість» та його сучасне трактування / Л.М. Янчева, О.В. Топоркова, Т.О. Євлаш // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. - Харків: ХДУХТ, 2009 - Вип. 2 (10). - С. 30-38.

ДОДАТКИ

Додаток А

Запропонована класифікація дебіторської заборгованості

Класифікаційна ознака	Види дебіторської заборгованості	Значення
1. За способом виникнення	а) товарна (продукція, товари, роботи, послуги товарного характеру)	Дозволяє обґрунтовувати рішення в області комерційної діяльності, управління розрахунковими операціями і рухом грошових потоків
	б) нетоварна (розрахункова або платіжна)	
2. За термінами погашення: а) очікуваний термін погашення	а) поточна	Дозволяє оцінити весь розмір заборгованості поточного періоду, рівень ліквідності і платоспроможності і забезпечити узгодженість руху негативних і позитивних грошових потоків у часі
	б) довгострокова	
б) реальний термін погашення	в) термінова	
	г) прострочена	
	д) відстрочена	
3. За контрагентами	а) вітчизняних дебіторів	Дозволяє оцінити «адресність» заборгованості і дуже важливе для здійснення контрольних функцій в системі управління.
	б) іноземних дебіторів	
4. За місцем виникнення	а) зовнішня	Дозволяє чітко уявляти напрями руху потоків грошових коштів.
	б) внутрішня	
5. За причиною виникнення	а) оплата з відстрочкою	Дозволяє оцінити міру довіри у відносинах з різними контрагентами
	б) авансові платежі	
6. За характером виникнення	а) допустима	Підхід важливий не лише для контролю за станом заборгованості, але і для правильної оцінки доходів і витрат від операційної діяльності
	б) невиправдана	
7. За виконанням умов договору	а) заборгованість з терміном оплати, який ще не настав	Дозволяють підсилити контроль за дотриманням платіжної і договірної дисципліни і приймати своєчасні рішення по використанню або недопущенню штрафних санкцій
	б) з простроченим терміном	
	в) з відстрочкою платежів	
8. За вірогідністю повернення	а) потенційно погашена	Угрупування важливе при встановленні порядку здійснення платежів і погашення заборгованості або при її списанні в балансі і визначені доходу.
	б) сумнівна	
	в) безнадійна	
9. За формою погашення	а) монетарна	Дозволяє оцінити динаміку форм погашення
	б) немонетарна	
10. За тривалістю взаємин з контрагентами	а) поновлювана	Забезпечує можливість впливу на рівень стабільності і стійкості в роботі господарства
	б) періодична	
	в) спонтанна	

Додаток Б

Нормативно-правова база з обліку дебіторської заборгованості

Джерело	Сфера дії
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність України»	«Визначає правові принципи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності в Україні. Відповідно до цього закону підприємство (організація) самостійно визначає облікову політику на рік, де відображаються основні засади організації та ведення обліку на підприємстві».
НП(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість»	«Регулює порядок бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності»
П(С)БО №11 «Зобов'язання»	«Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності».
П(С)БО №13 «Фінансові інструменти»	«Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інструменти та її розкриття у фінансовій звітності»
Наказ Міністерства фінансів України № 879 «Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань»	«Регулює проведення інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, визначення та відображення її результатів».
Інструкція «Про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку»	«Встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств».
Цивільний кодекс України	«Регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників».
Господарський кодекс України	«Визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини».
Податковий кодекс	«Регулює питання з оподаткування прибутку підприємств».

Комплексна (рейтингова) оцінка фінансового стану ФГ «ЖУЛЕЙ»

№ з/п	Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.		Питома вага (Vi, %) в інтегрованому показнику
		Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	
1	Показники ліквідності											
1.1	Коефіцієнт поточної ліквідності (загальний коефіцієнт покриття)	3,23	10	2,27	10	2,13	10	1,49	9	3,35	10	8
1.2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,08	1	0,03	0	0,02	0	0,16	3	0,75	9	8
2	Показники ділової активності											
2.1	Період оборотності дебіторської заборгованості, днів	5,78	10	1,71	10	1,25	10	7,50	10	8,44	10	9
2.2	Період оборотності оборотних виробничих фондів та готової продукції і товарів, днів	89,96	8	104,98	7	111,69	7	77,83	9	87,91	8	9
2.3	Період оборотності активів, днів	445,89	7	415,02	8	485,56	6	358,93	9	310,65	9	9
3	Показники фінансової незалежності											
3.1	Коефіцієнт фінансової незалежності, % (коефіцієнт концентрації залученого капіталу)	15,43	10	20,78	10	15,85	10	29,42	9	13,31	10	9
3.2	Частка оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів, % (коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів)	69,04	10	55,87	10	53,04	10	32,73	10	70,15	10	9
4	Показники рентабельності											
4.1	Рентабельність продажу, %	35,59	10	4,32	7	1,90	6	19,40	10	50,60	10	9
4.2	Рентабельність активів, % (загальна рентабельність (збитковість) капіталу)	24,45	10	3,07	7	1,15	6	14,89	10	47,04	10	9
4.3	Рентабельність капіталу, % (загальна рентабельність (збитковість) власного капіталу)	28,73	10	3,75	6	1,41	5	19,46	10	58,64	10	9
5	Інші показники											
5.1	Знос основних засобів, % (коефіцієнт зносу основних засобів)	10,44	10	14,95	10	16,01	10	14,62	10	14,57	10	7
5.2	Частка простроченої кредиторської заборгованості, %	0,00	-	0,00	-	0,00	-	0,00	-	0,00	-	5
	Інтегрований показник фінансового стану	8,33		7,35		6,90		8,59		9,15		100
	Рейтинг фінансового стану	A		A		B		A		A		-

Фермерське господарство «ЖУЛЕЙ»
Картка по рахунку: 361
за вересень 2023 р.

Дата	Документ	Операції	Дебет		Кредит		Поточне сальдо
			Рахунок	Сума	Рахунок	Сума	
Сальдо на 01.09.23				98475,25			
02.09.2023	ТТН-0000012	Продукція СКЛАД ОСНОВНИЙ Пшениця озима ПН-0000043 (02.093.23) ГАРАНТ, ТОВ ТТН-0000012 (02.09.23)	361	14529,11	701		Д 113004,36
		Кількість		50,000			
04.09.2023	Банк. виписка БВ- 000014	ГАРАНТ, ТОВ КБ «Приватбанк» Оплата за посівний матеріал (Ячмінь) Дог. 21-08 від 03.03.23 р.	311		361	8905,00	Д 104099,36
ДОбороти за період				14529,11		8905,00	
Сальдо на 30.09.23				104099,36			

Додаток Д

№	Покупець	Кіль- кість	Інформація про реалізацію продукції	Кореспонденція рахунків	Інформація про оплату
---	----------	----------------	--	----------------------------	-----------------------

Ро

бо

чи

й

до

ку

ме

нт

ко

нт

ролера

	Назва	Країна	місто	П.І.Б. менеджера	Дата початку взаємин	взаємин	Договір поставки (дата, №, сума)	Видатковий документ (дата, №, сума)	Податкова накладна (дата, №, сума)	За даними підприємства (Д-т, К-т)	За даними перевірки (Д-т, К-т)	Дата по договору	Фактична дата	№ платежу	Сума, грн.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	ТОВ «ГУД ГРЕЙ Н»	Україна	Новомосковськ	Гармаш Артем Євгенович	10.07.22	2	Договір № 55 від 18.10.22 на суму 7500 грн.	ТТН №211 від 21.10.22 на суму 6250 грн.	ПН №203 від 21.10.22 на суму 1250 грн.	Д-т 361 К-т 701 Д-т 701 К-т 641	Д-т 361 К-т 701 Д-т 701 К-т 641	28.10.22	30.10.22	№94	7500
2	ТОВ «ЗЕРНОТРЕЙД»	Україна	Київ	Логутов Олег Володимирович	08.08.22	2	Договір №51 від 09.08.22 на суму 5000 грн	ТТН №174 від 11.08.22 на суму 40000 грн.	ПН № 156 від 11.08.22 на суму 1000 грн.	Д-т 361 К-т 701 Д-т 701 К-т 641	Д-т 361 К-т 701 Д-т 701 К-т 641	18.08.22	24.08.22	№141	4000

Додаток Е

Витяг з наказу про облікову політику
ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «ЖУЛЕЙ»

01 січня 2023 року

с. Іванівка

Про облікову політику ФГ «ЖУЛЕЙ»

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» від 16 липня 1999 року №996-14 (зі змінами та доповненнями), в якому визначені правові принципи регулювання і організації ведення бухгалтерського обліку і затверджених Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, маючи право вибору наказую:

.....

9. Предметом діяльності підприємства визначається:

- вирощування зернових, олійних культур;
- вирощування овочів, баштанних культур;
- розведення свиней;
- надання послуг у рослинництві, облаштуванні ландшафтів, переробка вирощеної продукції.

10. Формою обліку на підприємстві - автоматизована.

11. Дебіторська заборгованість як актив визнається, якщо: існує ймовірність одержання господарством економічних вигід у майбутньому; сума дебіторської заборгованості може бути чітко визначена.

Дебіторську заборгованість класифікувати за такими ознаками: за способом виникнення (товарна, нетоварна); строками погашення (поточна, довгострокова).

Сумнівною дебіторською заборгованість якщо строк погашення, що зазначений у договорі більше 90 днів.

Безнадійною визнавати дебіторську заборгованість якщо:

- є впевненість про неповернення заборгованості боржником (відомі факти банкрутства, неплатоспроможності)
- пройшов строк позовної давності.

Безнадійна дебіторська заборгованість має бути взагалі списана з активів балансу господарства, при цьому на таку ж суму має зменшуватися і розмір резерву сумнівного боргу.

Додаток К

Схема заходів для проведення інвентаризації розрахунків з дебіторами

Графік проведення на 202_ рік

Мета – підтвердження достовірності дебіторської заборгованості, відображеної в обліку підприємства

10.03	X	10.10	Обов'язкові випадки	Примітки

Етапи проведення

Етап 1. Встановлення відповідальних осіб за проведення інвентаризації.

Етап 2. Узгодження сум заборгованостей, тобто передача всім дебіторам виписок про їх заборгованість (актів звірки розрахунків) та на протязі 10 днів отримання від них підтвердження заборгованості чи її заперечення

Етап 3. Відображення на рахунках обліку узгодженої з дебіторами заборгованості з урахуванням встановлених відхилень на першому етапі. При цьому обов'язковим є встановлення відповідності:

- строків погашення заборгованості та рахунків обліку, на яких вона відображена;
- сутності заборгованості (грошова чи товарна, класифікована за видами діяльності) та рахунків обліку, на яких вона відображена

Етап 4. Оцінка та аналіз якості дебіторської заборгованості. При цьому треба виокремити нормальну, сумнівну та безнадійну заборгованість, які повинні бути відповідно відображені в обліку (під сумнівну заборгованість створити резерв сумнівних боргів; безнадійні борги списати с балансу)

Етап 5. Документальне оформлення результатів інвентаризації – складання Акту інвентаризації розрахунків з покупцями та іншими дебіторами та довідки до нього (ф. № інв-17)

Етап 6. Прийняття відповідних заходів щодо уникнення у майбутньому відхилень від нормального стану дебіторської заборгованості та достовірного її відображення в обліку та звітності